

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

«Роль банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємства»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач(ка) IV курсу групи Ф- _____ Босенко Софія Вадимівна
(підпис)

Науковий керівник _____ к.е.н., доцент Заїчко І.В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор, Т. Г. Бондарук
(підпис)

Київ 2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – *бакалавр*

Галузь знань - *07 «Управління та адміністрування»*

Спеціальність – *072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»*

Освітньо-професійна програма – *«Фінанси, банківська справа та страхування»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та

страхування

д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук

«24» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра

Босенко Софії Вадимівні

1. Тема роботи: Роль банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємства

керівник роботи: к.е.н., доцент Заїчко І.В.

затверджена наказом по Академії від «24» жовтня 2024 р. № 411

2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2025 р.

3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти України, офіційні публікації і матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби статистики, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців з питань фінансів і кредитування, а також дані про стан банківського кредитування підприємств у воєнний час.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):

1) теоретичні основи банківського кредитування підприємств;

2) аналіз банківського кредитування підприємств в Україні;

3) шляхи вдосконалення банківського кредитування.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.

6. Дата видачі завдання 24 жовтня 2024 р.

Керівник

(підпис)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	24.10.2024	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2024	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	15.11.2024	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	06.12.2024	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	26.12.2024	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	24.01.2025	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	28.02.2025	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	28.03.2025	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.04.2025	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	02.05.2025	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	23.05.2025	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2025	Виконано

Студент _____ Босенко С.В.
(підпис)

Керівник роботи _____ к.е.н., доцент Заїчко І.В.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
1.1 Сутність та принципи, види та форми банківського кредитування	9
1.2. Роль кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємств.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	20
2.1. Динаміка, структура та особливості залучення банківського кредитування підприємствами	20
2.2. Оцінка впливу банківських кредитів на фінансові ресурси та результати діяльності підприємств	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	56
3.1 Аналіз проблем та недоліків банківського кредитування підприємств	56
3.2 Перспективні напрями удосконалення кредитування з урахуванням зарубіжного досвіду	59
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування економіки України, що викликано воєнними діями, інфляційними загрозами, структурною перебудовою ринків і нестабільною макрофінансовою ситуацією, банківське кредитування підприємств відіграє роль у забезпеченні сталості й розвитку бізнесу. Доступ до кредитних ресурсів є визначальним чинником фінансової спроможності суб'єктів господарювання, їх здатності до інвестування, розширення виробничої діяльності, впровадження інновацій та збереження робочих місць.

Особливе значення банківське кредитування набуває в періоди економічних шоків, коли власних фінансових ресурсів підприємствам недостатньо, а ринкове середовище вимагає гнучких і адаптивних рішень. У таких умовах банки стають не лише посередниками у перерозподілі фінансових потоків, але й активними учасниками економічного відновлення. Проте, практична реалізація кредитної підтримки підприємств стикається з низкою системних проблем — високими процентними ставками, складністю оцінювання ризиків, обмеженим доступом до позик для мікро- та малого бізнесу, нерівномірною якістю кредитного портфеля.

Актуальність теми дослідження зумовлена важливістю банківського кредитування як одного з факторів забезпечення фінансової стабільності та розвитку підприємств в Україні. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, високих інфляційних ризиків та загострення конкуренції, підприємства стикаються з гострою потребою в доступних фінансових ресурсах для збереження та розвитку господарської діяльності. Водночас сучасний стан банківського кредитування характеризується низкою проблем, серед яких висока вартість кредитних ресурсів, ускладнений доступ до кредитів для малого і середнього бізнесу, значні кредитні ризики та недостатня ефективність державних програм підтримки.

Мотивація вибору теми дослідження полягає в необхідності детального аналізу механізму банківського кредитування, його впливу на фінансовий стан і результати діяльності підприємств, пошуку шляхів удосконалення існуючих кредитних відносин з урахуванням міжнародного досвіду. Сучасна економічна ситуація в Україні, спричинена військовими діями та відповідними структурними змінами, робить вивчення та вирішення питань банківського кредитування надзвичайно актуальним та практично значущим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти банківського кредитування підприємств досліджувалися у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Серед українських науковців вагомий внесок у розробку цієї проблематики зробили О.В. Дзюблюк, А.М. Герасимович, Л.О. Примостка, С.К. Реверчук, М.І. Савлук, які сформувавши теоретико-методологічні засади дослідження банківської діяльності та кредитних відносин. Питання формування фінансових ресурсів підприємств розглядалися у роботах І.О. Бланка, А.М. Поддєрьогіна, Л.А. Костирко, В.В. Ковальова.

Серед зарубіжних дослідників слід відзначити праці Дж. Сінкі з банківського менеджменту, Ф. Мишкіна з теорії грошей та банківської справи, Р. Брейлі та С. Майерса з корпоративних фінансів, а також роботи М. Портера з питань конкурентних стратегій підприємств.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, низка питань залишається недостатньо вивченою, зокрема: особливості банківського кредитування підприємств в умовах воєнного стану, адаптація кредитних механізмів до нових економічних реалій, розробка ефективних моделей оцінки кредитоспроможності підприємств у кризових умовах, вплив державних програм підтримки на доступність банківських кредитів.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є комплексне дослідження теоретичних засад та практичних аспектів ролі банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємств, а також розробка рекомендацій

щодо вдосконалення механізмів кредитного забезпечення підприємницької діяльності в сучасних економічних умовах.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- дослідити теоретичні основи банківського кредитування та його роль у формуванні фінансових ресурсів підприємств;
- систематизувати види та форми банківського кредитування підприємств;
- проаналізувати сучасний стан банківського кредитування підприємств в Україні;
- оцінити вплив банківських кредитів на фінансовий стан та результати діяльності підприємств;
- виявити проблеми та перешкоди у сфері банківського кредитування підприємств;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів банківського кредитування підприємств в Україні.

Об'єкт дослідження: економічні відносини між банками та підприємствами України, які виникають у процесі надання та використання банківських кредитів.

Предмет дослідження: процес банківського кредитування як інструмент формування фінансових ресурсів підприємств в умовах сучасних економічних викликів в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, теорії грошей та кредиту, банківської справи та фінансового менеджменту. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків; системний аналіз – для дослідження взаємозв'язків у системі банківського кредитування; статистичний аналіз – для обробки та інтерпретації показників банківської діяльності; метод порівняння – для зіставлення різних

форм кредитування; графічний метод – для наочного представлення результатів дослідження.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері банківської діяльності, офіційні статистичні дані Національного банку України та Державної служби статистики України, аналітичні звіти вітчизняних банків, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали наукових конференцій, інтернет-ресурси та особисті дослідження автора.

Практична значущість отриманих результатів полягає в можливості їх використання банківськими установами для вдосконалення кредитної політики та розробки нових кредитних продуктів; органами державної влади при формуванні політики підтримки підприємництва; підприємствами при виборі оптимальних джерел фінансування та управлінні фінансовими ресурсами. Запропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності банківського кредитування та покращенню фінансового забезпечення підприємницької діяльності.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність та принципи, види та форми банківського кредитування

У сучасній економіці банківське кредитування відіграє важливу роль у забезпеченні фінансовими ресурсами підприємств, необхідними для їх господарської діяльності. Незважаючи на нестабільність та кризові явища, що послаблюють фінансову стійкість бізнесу, банківські кредити залишаються формою активної діяльності банків, через яку здійснюється мобілізація й ефективний перерозподіл фінансових ресурсів.

Кредитна система формується через економічні відносини, що виникають між кредиторами й позичальниками у процесі надання позик. Ядром цієї системи є банківські установи, що здійснюють посередницькі операції на фінансовому ринку під контролем держави. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банк є юридичною особою, що має право на залучення депозитних ресурсів і надання кредитів на ринкових умовах.

У науковій літературі кредит визначається як тимчасове надання ресурсів (грошових або товарних) за умовами платності, строковості та повернення. Зокрема, у Банківській енциклопедії кредит визначений як відносини, що виникають у процесі передачі вартості із зобов'язанням повернення й виплати відсотків. Загалом науковці трактують кредит як економічні відносини, зворотний рух вартості або як форму фінансових послуг [3].

Узагальнюючи наявні підходи, банківський кредит можна визначити як юридично оформлене зобов'язання банку передати позичальнику грошові кошти, гарантію або право вимоги за умови їх повернення та оплати. При цьому банки здійснюють кредитування на основі ресурсів, сформованих за рахунок власного капіталу, депозитів клієнтів, міжбанківських кредитів та інших джерел [4].

Банківські кредити можна класифікувати за кількома критеріями:

1. За строками надання:

- короткострокові (до 1 року);
- середньострокові (від 1 до 3 років);
- довгострокові (понад 3 роки).

2. За цільовим призначенням:

- споживчі (на особисті потреби);
- виробничі (для фінансування виробничих процесів);
- інвестиційні (для реалізації проєктів, придбання активів);
- торгові (для фінансування торговельних операцій).

3. За забезпеченням:

- забезпечені (заставою, поручительством, гарантією);
- незабезпечені (без забезпечення).

4. За валютними ознаками:

- кредити у національній валюті;
- кредити в іноземній валюті.

Кожен вид кредиту має свої особливості, умови надання, ризики та процентні ставки. Наприклад, довгострокові кредити характеризуються вищими ризиками, але й надають можливість фінансувати стратегічні інвестиції.

Кредитні відносини базуються на принципах: строковості, повернення, платності, цільового використання, забезпеченості, диференційованості. Ці принципи дозволяють ефективно організувати кредитування, зменшити ризики та забезпечити фінансову стійкість.

Принцип платності передбачає виплату винагороди банку за користування кредитними ресурсами у вигляді процентної ставки. Вартість кредиту залежить від ставки НБУ, вартості залучених депозитів, рівня інфляції, ризиків та загальної фінансової ситуації [6].

Принцип повернення забезпечує виконання зобов'язань позичальника перед банком і є у відносинах кредитування.

Принцип строковості гарантує чіткий часовий інтервал повернення коштів, що дозволяє банку керувати ризиками.

Цільове використання передбачає застосування коштів виключно за визначеним у договорі напрямом, що дозволяє контролювати ефективність кредиту.

Принцип забезпеченості вимагає надання додаткових гарантій повернення кредиту, таких як застава або порука.

Принцип диференційованості передбачає індивідуальний підхід банку до оцінки фінансового стану й кредитоспроможності кожного позичальника.

У наукових підходах В. Чубая та О. Тесака виокремлюють специфічні принципи, що деталізують умови ефективного кредитування підприємств, зокрема фінансову автономію, комплексність, рентабельність, баланс доходів і витрат, резервування та гарантування. До сучасних принципів також належать автономність, рівні можливості та дотримання банківської етики [10].

Значення кредитування в економіці пояснюється важливістю кредитного процесу, який складається із таких етапів:

1. Попередній (подача заявки, переговори, попередня оцінка).
2. Підготовчий (аналіз кредитоспроможності, формування умов).
3. Основний (оформлення договору, перерахування коштів).
4. Заключний (контроль використання кредиту, повернення коштів).

Важливість ефективного проходження цих етапів полягає в необхідності забезпечення економічної стабільності, як підприємств, так і банківської системи загалом. Підприємства повинні відповідально підходити до підготовки необхідних документів, а банки — до аналізу кредитоспроможності, що включає вивчення фінансових звітів, бізнес-планів і гарантійних документів [13].

Таким чином, банківське кредитування є складним, чітко організованим процесом, який базується на системі принципів і класифікацій, забезпечуючи баланс інтересів банків, підприємств та економіки загалом.

1.2. Роль кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємств

Фінансові ресурси підприємств – це сукупність коштів, що формуються в процесі їхньої господарської діяльності для забезпечення виробничих, інвестиційних та інших фінансових потреб. Структура фінансових ресурсів підприємств включає:

- власні кошти (статутний капітал, прибуток, резерви);
- залучені кошти (банківські кредити, комерційні кредити, облігаційні позики);
- бюджетні надходження (дотації, субсидії, гранти);
- кошти, отримані з інших джерел (лізинг, факторинг, краудфандинг, венчурне фінансування).

Таблиця 1.1

Структура фінансових ресурсів підприємств

Вид ресурсів	Джерела формування	Характеристики
Власні	Статутний капітал, прибуток, амортизація, резерви	Висока стабільність, низький ризик, обмежений обсяг
Залучені (позикові)	Банківські кредити, комерційні кредити, облігації	Доступність, висока гнучкість, більший ризик, платність
Бюджетні	Субсидії, дотації, гранти	Безповоротність, цільове призначення, обмежена доступність
Інші	Лізинг, факторинг, проектне фінансування	Інноваційні механізми, специфічні умови

Роль банківських кредитів у структурі фінансових ресурсів підприємств є однією з основних. Банківські кредити забезпечують оперативне поповнення оборотних коштів, фінансування інвестиційних проектів та підтримку ліквідності підприємств у періоди тимчасових фінансових ускладнень.

Кредити позитивно впливають на фінансові показники підприємств, особливо:

1. Ліквідність - оперативне залучення кредитів дозволяє підтримувати необхідний рівень оборотних коштів та швидко покривати короткострокові зобов'язання.

2. Платоспроможність - стабільний доступ до кредитів покращує здатність підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед партнерами.

3. Фінансову стійкість - кредити дозволяють здійснювати довгострокові інвестиції, зміцнюють конкурентні позиції на ринку.

4. Рентабельність - залучення додаткових ресурсів дозволяє нарощувати виробничі потужності, розширювати асортимент, що сприяє збільшенню доходів і прибутковості.

Водночас надмірна залежність від банківських кредитів може збільшувати фінансові ризики, особливо в умовах високих процентних ставок і нестабільного економічного середовища. Саме тому важливо підтримувати оптимальну структуру фінансових ресурсів, балансуючи між власними й залученими джерелами.

Альтернативні форми кредитування, які сьогодні набувають все більшої популярності, включають:

1. Лізинг – надання активів (обладнання, транспортних засобів тощо) в тимчасове користування за винагороду, що дозволяє підприємствам оновлювати виробничі фонди без значних одноразових витрат.

2. Факторинг – фінансування під поступку дебіторської заборгованості, що дозволяє підприємствам оперативно поповнювати оборотні кошти та зменшувати ризики неплатежів.

3. Проектне фінансування – кредитування конкретних інвестиційних проєктів, за якого погашення кредиту забезпечується доходами від реалізації проєкту.

Ці форми кредитування відіграють важливу роль у диверсифікації джерел фінансування підприємств, особливо для тих, хто має труднощі із залученням традиційних банківських позик.

Банківське кредитування відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні підприємств, адже дозволяє підтримувати ліквідність, здійснювати інвестиції в розвиток виробництва та впроваджувати інновації. Водночас існує низка бар'єрів, які обмежують можливості бізнесу в отриманні кредитних ресурсів. Серед головних перешкод — високі процентні ставки, вимоги до застави та обмежений доступ до позик для малих і середніх компаній.

У статистичних звітах Національного банку України підприємства, які займаються виробництвом товарів чи надають нефінансові послуги, виділяються окремою категорією, означає, що вони не залучені до банківської, страхової чи інвестиційної діяльності. Саме цей сектор — нефінансові корпорації — є об'єктом нашого аналізу, адже він має вагомe значення в загальній структурі кредитування економіки [14].

Дослідимо частку залишків на кредитних рахунках нефінансових організацій у загальному обсязі банківських кредитів. За даними НБУ станом на травень 2024 року, сумарний обсяг залишків на рахунках усіх секторів-резидентів (крім банківських установ) становив понад 1 трлн грн. Найбільша частка припадала саме на нефінансові корпорації — 71,8%, про їхню провідну роль у використанні кредитних ресурсів для фінансування операційної діяльності, розвитку інфраструктури та впровадження інновацій.

На другому місці за обсягами — інші сектори економіки з часткою 25,2%. У них зосереджені організації з різних галузей, що також використовують кредити, але менш активно. Державний сектор має лише 1,6% від загального обсягу, що пояснюється наявністю альтернативних джерел фінансування — державного бюджету та фондів. Найменшу частку мають інші фінансові корпорації — лише 1,4%, що свідчить про їхню залежність від інших форм фінансування — страхових внесків, депозитів чи інвестиційних доходів.

Щоб оцінити зв'язок між обсягами роздрібною торгівлі та зміною залишків на кредитних рахунках, було проаналізовано відповідні показники за 2022 рік. Розрахована кореляція склала $-0,44829$, що вказує на слабкий до помірного зворотній зв'язок, про те, що зі збільшенням залишків кредитів на рахунках, обсяги торгівлі мали тенденцію до зниження, і навпаки. Такий зв'язок не є однозначним і залежить від багатьох супутніх факторів [15].

Фактори, які впливають на динаміку кредитування та обсяги роздрібною торгівлі, можна проаналізувати на основі конкретних даних. У таблиці подано зміну залишків на кредитних рахунках нефінансових підприємств у співвідношенні до обсягів реалізації роздрібною торгівлі за 2022–2023 роки. Дані показують щомісячну зміну за вказаний період, і є підстави припускати, що на ці показники мають вплив як внутрішньоекономічні, так і зовнішні чинники.

Використовуючи дані Державної служби статистики України та аналітику Національного банку, можна виявити певні тенденції, що відображають рівень економічної активності суб'єктів господарювання. Наприклад, зменшення індексу ділових очікувань (ІДО) з 103,0% у першому кварталі 2024 року до 99,5% у другому свідчить про погіршення прогнозів з боку підприємств, може бути результатом ускладненого доступу до фінансових ресурсів, що стримує можливості розвитку бізнесу.

Обмежені перспективи щодо збільшення персоналу та покращення фінансового стану підприємств можуть свідчити про залежність бізнесу від доступності кредитних коштів. З іншого боку, така ситуація частково зумовлена дефіцитом кадрів та дисбалансом на ринку праці [16].

Позитивним сигналом для бізнесу стало зниження інфляційних очікувань — з 11,0% у попередньому кварталі до 9,0% у другому кварталі 2024 року, створює умови для зниження процентних ставок за кредитами, що потенційно стимулює інвестиційну активність і сприяє зростанню фінансової стійкості підприємств.

Погіршення оцінок поточного фінансового стану підприємств (різниця відповідей становить -4,3%, що гірше за -1,4% у першому кварталі) демонструє, що компанії з доступом до кредитних ресурсів мають кращі можливості впоратися з труднощами, зберігаючи стабільність.

Оптимістичні прогнози щодо інвестицій у нове обладнання та модернізацію виробництва свідчать про зростаючу роль кредитування в реалізації таких планів. Банківські позики можуть сприяти оновленню основних фондів і водночас допомагати утримати зайнятість, підтримуючи виплату заробітних плат [17].

Серед головних бар'єрів до залучення кредитів підприємства називають високі відсоткові ставки, жорсткі вимоги щодо забезпечення, нестабільність фінансового середовища. Особливо це стосується малого та середнього бізнесу, який часто не має змоги виконати всі вимоги банків, надати заставу або повноцінну фінансову звітність. Щоб розширити доступ підприємств до банківських позик, необхідне оновлення підходів у кредитній політиці. Зокрема, бажано зменшити відсоткове навантаження, пом'якшити вимоги до заставного забезпечення та запропонувати нові інструменти фінансування. Крім того, важливо посилювати взаємодію між банками, бізнесом і державою. Одним із напрямів удосконалення може бути впровадження спеціалізованих кредитних програм для стратегічно важливих секторів економіки, особливо у партнерстві з міжнародними фінансовими організаціями [18].

У наукових колах досі відсутній єдиний підхід до визначення поняття «кредитний ринок». Так, наприклад, С. В. Глущенко описує його як комплекс кредитних взаємовідносин, фінансових інституцій і нормативних правил, які в сукупності створюють умови для руху позикового капіталу як усередині країни, так і на міжнародному рівні. Інший дослідник, Ю. Ю. Вергелюк, називає кредитний ринок частиною фінансової системи, де економічні суб'єкти можуть отримати доступ до позикових ресурсів. І. Садчикова, своєю чергою, виокремлює чотири складові цього явища: як особливу форму грошових

відносин, механізм взаємодії між учасниками, сегмент фінансового ринку та як економічну систему взаємозв'язків.

З огляду на проаналізовані точки зору, можна дати таке узагальнене визначення: кредитний ринок — це структурований сектор фінансової системи, на якому здійснюється обіг позикових коштів між приватними особами, бізнесом і державними інституціями. Він охоплює всі процеси, пов'язані з кредитуванням, включаючи надання позик, обслуговування боргу, управління ризиками, регуляторні та наглядові дії з боку держави. Цей ринок є фундаментальним для підтримки інвестиційної активності та економічного зростання.

Рис.1.1. Складові кредитного ринку

У нинішніх умовах кредит відіграє критично важливу роль в економіці, проникаючи в усі сфери суспільного виробництва, обігу та споживання. Він з'єднує інтереси банків, бізнесу, держави та громадян, виступаючи основою для формування фінансових потоків.

Кредитний ринок чинить багатогранний вплив на економіку:

1. Забезпечує бізнес і державу інвестиційними ресурсами.

2. Стимулює споживчий попит через розширення доступу населення до фінансування.
3. Підвищує ліквідність банківської системи.
4. Дозволяє зменшити ризики, пов'язані з нестабільністю економіки.
5. Поширює фінансову інклюзію — особливо для малого та середнього бізнесу.
6. Може впливати на рівень інфляції, що дозволяє регулятору застосовувати грошово-кредитні інструменти для стримування зростання цін.

Однак для ефективного функціонування кредитного ринку потрібен надійний механізм регуляторного контролю. Без цього можливе зростання надмірних ризиків та виникнення фінансових дисбалансів.

Повномасштабне вторгнення Росії до України 24 лютого 2022 року стало серйозним викликом для кредитної системи. Незважаючи на важкі обставини, банківська система продовжила роботу, виконуючи функції. Але загальна економічна нестабільність, зниження ділової активності, міграція населення та інші негативні фактори зменшили попит на кредити.

Як свідчить статистика, активи банків поступово зростали протягом 2019–2023 років, особливо помітно — у 2021 році, коли відновлення після пандемії підвищило потребу в фінансах. Проте динаміка обсягів виданих кредитів була нестабільною. Після падіння в 2020–2021 роках у 2022 році спостерігалось зростання, а в 2023 — знову невелике скорочення. Паралельно збільшилася частка непрацюючих кредитів: з 27% у березні 2022 року до 38% на початок 2023 року. Основна частина NPL зосереджена в державних банках — лише на ПриватБанк припадає понад 40%.

Банки вже визнали серйозні збитки: від початку повномасштабної війни відрахування в резерви під ризикові кредити перевищили 100 млрд грн, що становить понад 12% довоєнного портфеля. НБУ прогнозує, що потенційні втрати можуть досягти 30%.

Водночас облікова ставка НБУ — як головний інструмент впливу на кредитну політику — зазнала суттєвих змін. У червні 2022 року вона була піднята до 25% для захисту національної валюти та боротьби з інфляцією. Така ставка зберігалася до липня 2023 року, після чого поступово знижувалася — спочатку до 22%, а згодом до 20%. Ці кроки були зумовлені стабілізацією валютного ринку й уповільненням інфляції.

Національний банк України відіграв роль у підтримці банківської системи. Він збільшив обсяги рефінансування, запровадив низку антикризових заходів, зменшив бюрократичне навантаження на банки та сприяв довірі до фінансової системи. Також було оновлено законодавчу базу, зокрема для функціонування ринку під час воєнного стану.

Отже, банківське кредитування є важливою складовою фінансових ресурсів підприємств. Завдяки кредитним ресурсам підприємства можуть забезпечувати поточну ліквідність, фінансувати інвестиційні програми та підвищувати фінансову стійкість. Однак доступ до кредитів ускладнюється високими процентними ставками, жорсткими вимогами до забезпечення та іншими перешкодами, що негативно позначається на розвитку бізнесу, особливо малого й середнього.

Альтернативні форми кредитування, такі як лізинг, факторинг та проектне фінансування, відіграють важливу роль у сучасних умовах, доповнюючи традиційні кредити та створюючи додаткові можливості для фінансової стабільності та зростання підприємств.

Ефективність використання банківських кредитів залежить від балансу власних і залучених ресурсів. Підприємствам слід уважно контролювати структуру своїх фінансових ресурсів, щоб уникнути ризиків, пов'язаних з надмірною кредитною заборгованістю, та забезпечити оптимальну фінансову стабільність у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Динаміка, структура та особливості залучення банківського кредитування підприємствами

У 2022 році, на тлі повномасштабної війни, кредитний портфель підприємств у банках України скоротився. Станом на кінець 2022 року (01.01.2023) загальний обсяг кредитів бізнесу становив близько 823,5 млрд грн. Протягом 2023 року портфель дещо зменшився через списання та низький попит – до 777,0 млрд грн на 01.01.2024. Уже у 2024 році спостерігалось відновлення кредитування: станом на кінець року обсяг корпоративних кредитів перевищив 860 млрд грн (близько 861,9 млрд грн на 01.12.2024). Таким чином, після спаду 2022–2023 років у 2024 році банківське кредитування підприємств почало зростати.

Попри активну роботу банків із врегулювання непрацюючих кредитів, їхня частка залишається досить високою. Вагомою причиною цього є повномасштабна війна, яка зумовила нову хвилю дефолтів клієнтів. Зокрема згідно із дослідженням НБУ, у жовтні 2023 року “воєнні” непрацюючі кредити бізнесу становили 31% їхнього загального обсягу. У роздрібному портфелі за час війни накопичилася понад половина теперішнього обсягу непрацюючих кредитів. Банки належно оцінюють кредитний ризик та своєчасно визнають проблемну заборгованість. Формування культури управління ризиками високого рівня – це складний і довготривалий процес, який потребує постійного моніторингу та вдосконалення. Проте, інвестуючи час та зусилля і цей процес, банки зможуть отримати стійкі конкурентні переваги в довгостроковій перспективі. [5]

Це вчергове підтвердила оцінка стійкості, що завершилася 2023 року.

Кредитний портфель підприємств охоплює всі основні галузі економіки. Найбільша частка припадає на оптову торгівлю – близько 22% від загального

обсягу кредитів юридичних осіб. Значними є також портфелі у сільському господарстві, енергетиці та комунальних послугах (постачання електроенергії, газу тощо) та в секторі операцій з нерухомістю – ці види діяльності становлять основу корпоративного кредитування. Висока концентрація кредитів у торгівлі пояснюється масштабами товарообігу, тоді як аграрний сектор активно кредитувався в рамках державних програм підтримки. Для прикладу, частка проблемних кредитів (NPL) у харчовій промисловості та сільському господарстві є однією з найнижчих (10–13%), що свідчить про відносно якісне обслуговування боргу в цих галузях. Натомість у галузях роздрібної торгівлі та нерухомості спостерігається високий рівень NPL (понад 70% у цих секторах), що відображає важкий стан окремих позичальників. Таким чином, торгівля, агросектор, енергетика та нерухомість є галузями в кредитному портфелі підприємств, на які сумарно припадає значна частка банківських позик.

Таблиця 2.1

Обсяг банківських кредитів підприємств

Показник (на кінець року)	Обсяг банківських кредитів підприємств
2022	823,5 млрд грн
2023	777,0 млрд грн
2024	861,9 млрд грн

Джерело: сформовано автором [25]

Українські підприємства традиційно фінансують інвестиції переважно за рахунок власних коштів, а частка банківських кредитів у загальному обсязі фінансування є невеликою. Ця тенденція різко посилилася в умовах війни. Так, у 2022 році на банківські кредити припадало лише близько 2,0% від обсягу освоєних капітальних інвестицій підприємств. У грошовому вимірі це 8 млрд грн кредитних коштів із загальом 410 млрд грн інвестицій за рік. Решту (98%) підприємства профінансували з власних джерел або за рахунок бюджетних та інших залучених коштів. У 2023 році ситуація суттєво не змінилася – частка банківських позик у фінансових ресурсах бізнесу залишалася на рівні близько

2%. Для порівняння, ще до кризових явищ ця частка була вищою (наприклад, після попередніх криз 8–9% фінансування інвестицій забезпечувалися кредитами). Таким чином, у 2022–2023 роках внесок банківських позик у фінансування потреб підприємств був мінімальним, тоді як основним джерелом капітальних вкладень залишалися нерозподілений прибуток та амортизація (власні кошти компаній).

Таблиця 2.2

Частка банківських кредитів у фінансуванні капітальних інвестицій

Рік	Частка банківських кредитів у фінансуванні капітальних інвестицій
2022	2,0%
2023	2%

Джерело: сформовано автором [26]

Банківський кредитний ринок України є висококонцентрованим. Найбільші установи – передусім державні банки – домінують у корпоративному кредитуванні. Зокрема, на п'ять найбільших банків припадає близько 63% всього кредитного портфеля банківської системи (станом на початок 2024 року). До топ-5 входять, зокрема, державні ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк, найбільший іноземний банк (Райффайзен Банк). Сукупно державні банки контролюють більшу частину кредитів бізнесу – їхня роль особливо зросла під час війни. Решта 37% портфеля розподілена між десятками менших банків. При цьому загальна кількість діючих комерційних банків в Україні становить 60 установ (станом на 01.05.2025), отже лєвова частка позик сконцентрована у кількох лідерах ринку. Така концентрація пояснюється довірою клієнтів до найбільших банків та державною підтримкою банків державного сектору, які активно кредитують стратегічні галузі.

Таблиця 2.3

Показник концентрації кредитування

Показник концентрації	Значення
Частка топ-5 банків у кредитному портфелі (на початок 2024)	63%
Кількість діючих банків (станом на 01.05.2025)	60

Джерело: сформовано автором [19]

Банківські кредити – лише один із інструментів фінансування бізнесу, і у воєнний період їх роль зменшилася порівняно з іншими джерелами. Підприємства значною мірою покривають потреби за рахунок власних коштів (прибуток, амортизація), можуть залучати ресурси через випуск облігацій, отримання прямих інвестицій, комерційний кредит від постачальників, факторинг тощо.

Однак альтернативні інструменти наразі розвинені слабо. Наприклад, ринок корпоративних облігацій в Україні дуже невеликий – обсяг корпоративних облігацій в обігу наприкінці 2023 року становив лише близько 8,8 млрд грн (менше 1% від обсягу банківських кредитів). Так само незначними є масштаби факторингу – обсяг операцій факторингу оцінюється лише у 0,18% ВВП, що свідчить про його маргінальну роль у фінансуванні підприємств. Натомість лізингові операції демонструють певне зростання (фінансовий лізинг у 2023 р. зростав 45% рік до року), але в абсолютних величинах також поступаються кредитуванню. Таким чином, у 2022–2024 роках банківські позики залишалися найвагомим зовнішнім джерелом фінансування підприємств, хоч і забезпечували лише малу частку загальних потреб, тоді як власні ресурси бізнесу були визначальними. Ринок облігацій та факторингових послуг ще недостатньо розвинений і відіграє допоміжну роль у структурі фінансування.

Таблиця 2.3

Джерело фінансування підприємств

Джерело фінансування підприємств	Оцінні масштаби (станом на 2023 рік)
Банківські кредити (загальний портфель бізнесу)	860 млрд грн (на кінець 2024)
Власні кошти підприємств (прибуток, амортизація тощо)	домінуюче джерело (більшість інвестицій)
Корпоративні облігації в обігу	8,8 млрд грн
Факторингові операції	0,18% ВВП
Фінансовий лізинг (нові угоди, 2023)	+45% за рік(темп зростання)

Джерело: сформовано автором

Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» стала чинником підтримки банківського кредитування бізнесу в 2022–2024 роках. Ініційована у 2020 році для стимулювання інвестицій, ця програма у воєнний час переформатувалася на антикризову підтримку малого і середнього бізнесу. Завдяки компенсації процентної ставки з державного бюджету, банки масово кредитували підприємців під низькі відсотки, незважаючи на підвищені ризики. У результаті частка позик, виданих за програмою 5–7–9, стала дуже значною у банківському портфелі.

Так, станом на кінець 2023 – початок 2024 року приблизно $\frac{1}{3}$ працюючого кредитного портфеля бізнесу в гривні сформовано саме позиками за цією держпрограмою. (Для порівняння, до війни державних програм підтримки такого масштабу не існувало.) У 2022–2023 роках банки видали тисячі пільгових кредитів під 0–7% річних на поповнення обігових коштів, аграрні потреби, інвестиції та рефінансування боргів. За оцінками НБУ, державна програма стала «рушієм кредитування бізнесу» в кризових умовах. Її вагомий вплив зберігався й у 2023 році – попит на кредити під держгарантії лишався високим, а державні банки продовжували активно кредитувати пріоритетні напрями під покриття державою частини відсотків. У міру стабілізації економіки роль програми почала поступово зменшуватися: наприклад, якщо в розпал війни понад 40% нових кредитів надавалися за програмою, то наприкінці 2024 року ця частка знизилася до 34%, що все одно є дуже високим показником.

Серед видів діяльності, що складають основу кредитного портфеля підприємств (торгівля, сільське господарство, комунальні послуги, операції з нерухомістю) за даними статистики НБУ станом на 01.12.2024 найбільш надійними є представники харчової промисловості — частка непрацюючих позик в кредитному портфелі підприємств з виробництва харчових продуктів складає 10,6%. Також невелика частка непрацюючих кредитів припадає на сільськогосподарські підприємства (13,33%).

Низький рівень непрацюючих позик спостерігається також у компаній за такими видами діяльності:

Добування сирої нафти та природного газу — 0,01%;

- виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції — 1,14%;
- виробництво фармацевтичної продукції — 1,45%;
- виробництво меблів — 2,96%.

Таблиця 2.4

Показники програм 5-7-9%

Показники програми «5–7–9%»	Значення
Частка пільгових кредитів 5–7–9% у портфелі бізнес-кредитів (грн)	34% (на кінець 2024 р.)
Темпи зростання гривневого кредитування бізнесу (2023 р.)	+20% за рік (чистий портфель)
Базова процентна ставка для позичальників за програмою	5–9% річних (фіксовано)
Компенсація різниці банкам (ставка UIRD + маржа мінус 5–7–9%)	через Фонд розвитку підприємництва (бюджетні кошти)

Джерело: сформовано автором

У структурі фінансового сектора України банки залишаються домінуючими установами, акумулюючи близько 76% загального обсягу фінансових активів (за даними на II квартал 2024 року). Значно менша частка належить інвестиційним фондам (15%), іншим фінансовим посередникам (7%), страховим компаніям (2%) та пенсійним фондам (лише 0,1%), свідчить про суттєву банкоцентричність вітчизняної фінансової системи.

Проте рівень фінансового посередництва в Україні, якщо оцінювати його через співвідношення сукупних банківських активів до ВВП (49,35% у 2022 році), залишається нижчим, ніж у більшості країн Центрально-Східної Європи, де цей показник перевищує 100%. Для порівняння, в Угорщині, Чехії чи Словаччині активи банків значно перевищують обсяг національного ВВП.

Банківський сектор України хоча й залишається порівняно невеликим за розміром, продовжує зростати в номінальному вимірі: з 2,05 трлн грн у 2021 році до 3,26 трлн грн у листопаді 2024 року. Цьому сприяли зростання обсягів ліквідних активів та інвестицій в державні цінні папери, хоча водночас частка кредитів у структурі банківських активів знизилась — з 36% у 2021 до 23,6% у 2024 році.

Окрему увагу варто приділити корпоративному кредитуванню, оскільки саме воно визначає ступінь участі банків у фінансуванні бізнес-сектору. Частка корпоративних позик у банківських балансах знизилася з 26,3% до 17,5% упродовж 2021–2024 років. Попри це, у 2024 році було зафіксовано позитивну динаміку: за перші вісім місяців року обсяг чистого корпоративного кредитного портфеля в гривні зріс на 16%, що вказує на поступове відновлення довіри бізнесу до банківського сектору.

Цьому сприяли державні програми стимулювання кредитування, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%», зниження облікової ставки, що призвело до зменшення середньої процентної ставки за новими корпоративними кредитами з піку 20,7% (листопад 2023 року) до 15,2% у червні 2024 року.

Водночас, як свідчать дані НБУ, частка державних банків у корпоративному кредитуванні залишається переважною — понад 60% усіх кредитів, наданих підприємствам. Найбільший гравець — ПриватБанк — володіє понад 23% активів банківської системи та обслуговує понад третину вкладів фізичних осіб.

Структура банківської системи України загалом демонструє високу концентрацію: 5 найбільших банків акумулюють 63% кредитного портфеля, тоді як 50 найменших — лише 11%. Такий рівень концентрації, поряд з обмеженим розширенням приватного сегменту та обмеженим припливом іноземного капіталу, стримує потенціал кредитування МСП і гальмує розвиток конкуренції у кредитному середовищі.

Загальний обсяг кредитів корпоративному сектору станом на 1 листопада 2024 року становив 848,3 млрд грн. Частина з цього обсягу сформована в межах державних програм або через короткострокове оборотне фінансування, у той час як інвестиційне кредитування залишається обмеженим.

Іншою проблемою є географічна концентрація кредитування. Більше 60% корпоративних кредитів припадає на підприємства, зареєстровані в Києві та Київській області, свідчить про нерівномірний доступ до фінансування в регіонах, що посилює економічну асиметрію на рівні територій.

Зі свого боку, стабільне зростання обсягу депозитів населення та підприємств — на 600% з 2008 до 2023 року — створює міцну пасивну базу для потенційного розширення банківського кредитування. Проте обмеженням є те, що банки переважно розміщують ліквідність у безризикові інструменти — зокрема, депозитні сертифікати НБУ, дохідність яких зменшує інтерес до активного кредитування.

У 2024 році затверджено нову Стратегію розвитку кредитування, яка передбачає комплекс реформ, спрямованих на поживлення фінансування реального сектору. Передбачається стимулювання довгострокового кредитування, впровадження нових механізмів ризик-менеджменту, розвиток банків партнерського типу та можливе створення повноцінного банку розвитку на державному рівні.

У сучасних умовах господарювання банківське кредитування відіграє роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємств. Його значення особливо зростає в періоди економічної нестабільності, коли потреба в додаткових ресурсах для підтримання оборотного капіталу, інвестування в інновації, модернізацію виробничих потужностей та забезпечення ліквідності підприємств суттєво підвищується.

У 2023 році Національний банк України здійснив комплексну оцінку фінансової стійкості двадцяти найбільших банків, які сукупно контролюють близько 90% активів банківської системи. Цей процес є важливим для розуміння

реального потенціалу банків у забезпеченні кредитування корпоративного сектору, особливо в умовах воєнного стану.

Оцінювання проводилося відповідно до базового макроекономічного сценарію, що враховував низку стресових факторів, зокрема підвищений рівень кредитного ризику, зниження процентних доходів, падіння комісійних надходжень і прибутків від валютних операцій, зростання операційних витрат.

Російсько-українська війна оголила чимало нестандартних викликів для банківської системи України. Попри класичну економічну логіку, відповідно до якої військові дії розглядаються як форс-мажорна обставина, що передбачає згортання кредитної активності, на практиці банківська система зіткнулася з цілою низкою факторів, які, навпаки, сприяли розвитку кредитування.

Перш за все, комерційні та державні банки мали в своєму розпорядженні значну ресурсну базу. Вона сформувалася ще до початку повномасштабної війни внаслідок затяжної кризи кредитування, що розпочалася у 2014 році, за рахунок регулярних бюджетних трансфертів і соціальних виплат. Свою роль відіграло й функціонування окремих секторів економіки (зокрема промисловості та сфери послуг), міжнародні фінансові програми, грошові перекази через банківську систему, фінансова підтримка дочірніх компаній в Україні з боку іноземних холдингів – особливо в ІТ-сфері та консалтингу.

Потреба в кредитах зберігалася і в самій економіці: агросектор, зокрема, демонстрував стабільний сезонний попит, частка проблемної заборгованості (NPL) залишалась контрольованою, а НБУ послаблював вимоги до формування резервів, що також сприяло поживленню кредитної активності.

Згідно з даними за січень–листопад 2022 року, обсяг кредитування юридичних осіб номінально зріс, тоді як кредити фізичним особам дещо скоротилися. При цьому помітний стрибок у корпоративному кредитуванні стався в липні – він був пов'язаний з офіційною девальвацією гривні на 25%, спричинило значне зростання обсягу валютних кредитів у перерахунку на національну валюту, а саме – на 58 млрд грн. Водночас вплив переоцінки

валютної заборгованості на роздрібне кредитування був незначним через низьку частку валютних кредитів у портфелях фізичних осіб і ФОП.

Кредити, номіновані у гривні, за цей період зросли на 1,3% – результат, який у воєнних реаліях є доволі позитивним. Однак рівень неповернення кредитів серед фізичних осіб і ФОП помітно зріс – із 16,9% до 30,3%, що створило тиск на банки в частині формування резервів.

Національний банк України, усвідомлюючи ризики, вдався до низки регуляторних кроків для збереження кредитної активності. Зокрема, були знижені нормативи ризику за окремими видами кредитів, тимчасово призупинено визнання окремих кредитів дефолтними, розширено можливості спрощеної оцінки кредитів юридичним особам. У результаті цих заходів банки отримали більше простору для здійснення активних операцій. Національний банк, використовуючи інфляційне таргетування та плаваючий обмінний курс гривні, прагне забезпечити цінову стабільність в економіці.[15]

Варто також зазначити, що на тлі скорочення кредитної активності іноземних банківських груп зросла роль державних банків, чия частка на ринку кредитування збільшилася з 46,9% до 53,4%, відбулося на фоні скорочення кредитних портфелів банків із приватним та іноземним капіталом. Показово, що банки з іноземним капіталом не лише згорнули кредитування, але й значно зменшили частку ОВДП у своїх активах, тоді як загальні активи державних банків зросли на 19%.

Однак нові виклики постали й у сфері банківської ліквідності. Населення почало скорочувати строкові депозити, тоді як банки масово інвестували в депозитні сертифікати НБУ, обсяг яких у листопаді 2022 року перевищив 400 млрд грн. Ці сертифікати стали фактично безризиковим інструментом з високою доходністю (23%), що перевищувала прибутковість кредитних операцій.

Протягом 2022–2023 років динаміка банківського кредитування демонструвала неоднозначні тенденції, що були зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Серед основних викликів варто відзначити

повномасштабну війну, енергетичну кризу, високу інфляцію, коливання валютного курсу, зростання ставок за кредитами, скорочення загальної економічної активності в окремих секторах. Незважаючи на це, банківські установи продовжували кредитувати підприємства, хоча переважно на короткостроковій основі, з урахуванням підвищених ризиків.

Одним із можливих рішень могло б стати коригування дохідності депозитних сертифікатів – наприклад, шляхом прив'язки їх ставки до 70–80% облікової, дозволило б знизити привабливість цих інструментів порівняно з кредитами і стимулювати банків до фінансування реального сектору.

Серед позитивних ініціатив слід згадати програму «5-7-9%», яка трансформувалася з урахуванням воєнного контексту: було додано мету кредитування підприємств на період воєнного часу, розширено доступ аграріїв до фінансування, підтримано відновлення бізнесу. Водночас спостерігалось майже повне згортання інвестиційного кредитування.

Значну підтримку отримав аграрний сектор – через програми портфельних гарантій, пільгові кредити та залучення фінансування від міжнародних організацій. Тим не менш, інші галузі, зокрема машинобудування, телекомунікації та оборонна промисловість, залишились без адекватної фінансової підтримки.

Іпотечне кредитування також зазнало суттєвого скорочення, однак запуск нової програми «ЄОселя» наприкінці 2022 року дає сподівання на поступове відновлення цього напрямку. Завдяки участі держави в компенсації процентних ставок, можливим стало зниження кредитного навантаження для окремих категорій громадян.

Структурно кредитування в Україні вказаного періоду характеризується суттєвою концентрацією на нефінансових корпораціях. Саме цей сектор отримував найбільші обсяги банківських позик, що пов'язано з потребою у фінансуванні операційної діяльності, закупівлі сировини, оновлення обладнання та поповнення обігових коштів. За даними Національного банку України, станом

на травень 2024 року частка залишків на рахунках нефінансових підприємств становила понад 70% від загального обсягу кредитів, наданих резидентам, що свідчить про високу кредитну активність саме цього сегмента економіки. Значну частку банківського фінансування також отримують підприємства сфери торгівлі, сільського господарства, харчової промисловості, енергетики та транспорту.

Загальний кредитний портфель банків для корпоративного сектору демонстрував неоднорідну динаміку у 2020–2024 роках. За даними НБУ, на кінець 2019 року обсяг валових кредитів бізнесу становив близько 822 млрд грн. У 2020 році, в умовах пандемії COVID-19, відбулося суттєве скорочення – до 749 млрд грн (–9% рік до року). Протягом 2021 року корпоративне кредитування поживалось: портфель зріс до 796 млрд грн (+6% за рік). Початок повномасштабної війни у 2022 році призвів до стагнації – на кінець 2022 року обсяг кредитів бізнесу майже не змінився (близько 801 млрд грн). У 2023 році спостерігалось незначне зниження до 784 млрд грн (–2% за рік). Лише у 2024 році розпочалося впевнене відновлення: уже станом на 01.10.2024 портфель зріс до 852 млрд грн, перевищивши довоєнний рівень. Велика частина банківських кредитів традиційно припадала на середній і великий бізнес, але частка МСБ поступово зростала. Наприклад, станом на 01.03.2021 кредитний портфель малого та середнього бізнесу становив 497 млрд грн (включаючи мікропідприємства) – це на 4% менше, ніж роком раніше. При цьому протягом 2020 року обсяги кредитів середніх підприємств зросли на 10%, малих – на 4%, а мікропідприємств – на 3,35%. Водночас великі підприємства у 2020 р. скоротили борг (значна частка «очищення» портфеля відбулася за рахунок компаній без визначеного доходу, –47% за рік).

За період війни тенденція посилилась: з 01.03.2022 по 01.04.2024 кредити середнього бізнесу зросли на +21,0% (\approx +43 млрд грн), тоді як кредитний портфель великих підприємств скоротився на –10,5% (–21,8 млрд грн). Невелике

зростання показали лише мікропідприємства з найменшим річним доходом (+6,3%).

Станом на початок квітня 2024 року структура портфеля за розміром позичальників була така: середні підприємства – 31,5% сукупної заборгованості, великі підприємства – лише 23,44%, малий бізнес – 9,76%, мікробізнес – 20,01%. Решту (15%) становили інші категорії позичальників (держсектор, НКО тощо). Отже, частка великих корпорацій у банківському кредитуванні зменшилася, тоді як роль МСБ зросла.

У кредитному портфелі бізнесу традиційно переважали короткострокові позики (до 1 року). Проте в останні роки простежується тенденція до збільшення частки довгострокових кредитів. За даними НБУ, протягом 2023 року значно зросли обсяги позик зі строком погашення понад 3 роки – їх частка до кінця року досягла 25,2% (приріст на 58% за рік). Відповідно, частка короткострокових кредитів дещо зменшилася. Станом на кінець 2024 року кожен четвертий корпоративний кредит був довгостроковим (>3 років), тоді як раніше домінували позики до 1 року. Збільшення середньо- та довгострокового фінансування свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності бізнесу.

Відбувалася стійка дедоларизація корпоративного кредитування. Ще у 2014 році майже половина корпоративних позик була в іноземній валюті, тоді як останніми роками більшість кредитів надається у гривні. Наприклад, станом на кінець 2023 року на іноземну валюту припадало лише 27% валового портфеля кредитів бізнесу (277 млрд грн із 1,023 трлн грн). Тобто близько 73% заборгованості підприємств перед банками номіновано в гривні. Частка валютних кредитів знизилася з 48% у 2017 році до 27% у 2023 році. Війна не спричинила різкого зростання доларизації – основний приріст портфеля у 2022–2024 роках відбувався за рахунок гривневих позик. Так, чистий гривневий корпоративний кредитний портфель зріс на 20–22% за 2023 рік, тоді як валютний портфель залишався відносно стабільним (у деяких сегментах спостерігалось навіть скорочення 4-5% рік до року). Отже, банки усе активніше кредитують

бізнес у національній валюті, мінімізуючи валютні ризики для позичальників і для себе.

Банківське кредитування розподіляється нерівномірно між галузями економіки. Лідерами за обсягами залучених кредитів є підприємства торгівлі. Станом на 01.04.2024 найбільшу частку в портфелі займали оптова торгівля (21,7%) та роздрібна торгівля (15,5%) – разом понад 37% всіх корпоративних кредитів. Високими є також обсяги кредитування сільського господарства (14,0% портфеля) та підприємств із надання комунальних і інших послуг (8,4%), операцій з нерухомістю (7,2%).

Варто відзначити, що якість кредитів суттєво різниться між секторами економіки (детально – у розділі про NPL). Зокрема, у роздрібній торгівлі та секторі нерухомості накопичені значні проблемні борги (частка NPL перевищує 75%), тоді як у сільському господарстві портфель більш якісний (рівень NPL близько 15–16%)

Середні відсоткові ставки для підприємств за аналізований період змінювалися під впливом макроекономічних умов і рішень НБУ. У 2020–початку 2021 рр. спостерігалися найнижчі ставки за останні роки – політика стимулюючого монетарного режиму (облікова ставка НБУ знижувалася до 6–7,5%) дозволила банкам видавати гривневі кредити бізнесу під однознакові річні відсотки. Особливо вигідними були позики в рамках державної програми «Доступні кредити 5–7–9%», запущеної у 2020 р., де ефективна ставка для кінцевого позичальника становила 5–9% річних. Протягом пандемічного 2020 року ця програма забезпечила збереження кредитування МСБ на позитивному рівні.

Якість корпоративного кредитного портфеля істотно покращилася у довоєнні роки, проте війна спричинила нову хвилю проблемної заборгованості. Протягом 2017–2021 років банківська система активно очищувалася від старих дефолтних позик, у результаті частка непрацюючих кредитів (NPL) знизилася з 48% до 27%. В абсолютному вираженні обсяг NPL скоротився на 226 млрд грн,

до 305 млрд грн на початок 2022 року, стало можливим завдяки списанню та реструктуризації проблемних боргів попередніх криз, поліпшенню платіжної дисципліни позичальників у 2019–2021 рр.

Повномасштабна військова агресія РФ у 2022-му призвела до погіршення платоспроможності частини бізнесу і відповідно до зростання NPL. За даними НБУ, станом на 01.01.2023 частка NPL зросла до 38% у банківській системі. Протягом 2022–2023 рр. банки змушені були формувати додаткові резерви та переглядати статус кредитів клієнтів із постраждалих регіонів. На 01.04.2024 рівень проблемної заборгованості бізнесу сягнув 40,15%, тоді як на початок війни (01.03.2022) він був 28,45%. Тобто війна додала близько 12 в.п. до показника NPL корпоративного портфеля.

Втім, вже у другій половині 2024 року намітилась позитивна динаміка – банки активніше списували безнадійні борги (значною мірою старі «воєнні» NPL). За підсумками 2024 року частка непрацюючих кредитів скоротилася до 30,3% (на 7,1 в.п. менше, ніж рік тому). Обсяг NPL за 2024-й зменшився на 29,1 млрд грн, до 393,2 млрд грн. НБУ відзначає тенденцію поступового оздоровлення портфеля з початку 2023 року, яка продовжилася і в 2024-му. Таким чином, попри воєнні виклики, банківський сектор поступово повертається до зниження рівня простроченої заборгованості. Найменший рівень проблемної заборгованості спостерігається у кредитах великих підприємств – близько 19,6% станом на 01.04.2024, пояснюється кращою стійкістю великих корпорацій та активною роботою банків з ними в частині реструктуризацій. Натомість у портфелі мікробізнесу ситуація протилежна: дрібні підприємці зазнали найсильнішого удару. Для мікропідприємств з річним доходом до 50 тис. євро частка NPL перевищила 84% на початок квітня 2024 (проти 86,6% до війни). В інших категоріях мікробізнесу показники теж вкрай високі – 67% NPL для обороту 50–500 тис. € та 59% для обороту 500 тис. – 2 млн €. Малий бізнес і середні підприємства мають проміжні показники: за рахунок програми 5-7-9% та

держпідтримки їхній фінансовий стан дещо стабілізувався, але проблемних кредитів теж чимало.

Структура банківського сектору України характеризується значною роллю державних банків у кредитуванні підприємств. Нині банки державного сектору (ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк та ін.) фактично домінують на цьому ринку. Сукупна частка держбанків у загальному обсязі кредитів юридичних осіб станом на 01.04.2024 становила 61,61%. Для порівняння, банки з приватним українським капіталом охоплювали лише 17,89%, а банки іноземних банківських груп – 20,50% корпоративного портфеля. Інакше кажучи, майже дві третини кредитів бізнесу зосереджено в держбанках, тоді як приватні та іноземні банки разом забезпечують близько однієї третини.

Серед державних установ безперечним лідером є націоналізований АТ КБ «ПриватБанк», на який припадає 25,4% всіх кредитів корпоративного сектора (без урахування резервів). Тобто кожна четверта гривня корпоративного кредиту видана ПриватБанком. Далі серед держбанків за обсягами портфеля йдуть Ощадбанк (11,98%) та Укрексімбанк (11,64%). Четвертий крупний держбанк – Укргазбанк – займає решту частки (близько 12%, хоча конкретний показник тут не наведено).

Сегмент приватних банків значно більш фрагментований. Найбільшим гравцем тут є ПУМБ (Перший Український Міжнародний Банк) – його частка в загальному корпоративному портфелі становить 5,88%.

На другому місці серед приватних – банк «Південний» (2,59%), далі – Таскомбанк (1,72%). Інші приватні фінустанови мають менші частки, розподіляючи між собою близько 8% ринку. В сегменті іноземних банківських груп лідирує АТ «Райффайзен Банк» (колишній Аваль) – його частка 7,21%. Наступні – ОTR Bank (3,5%) та Crédit Agricole (2,64%). Таким чином, найбільший приватний банк (ПУМБ) чи найбільший іноземний банк (Райффайзен) мають у рази меншу частку ринку, ніж державний ПриватБанк.

Таблиця 2.5

Динаміка обсягів кредитування суб'єктів господарювання, млрд грн

Рік	Валові кредити,	Чисті кредити,	МСП, валові,	МСП, чисті,
2020	749	432	451	232
2021	796	540	468	263
2022	801	529	455	246
2023	784	511	483	268
2024	852	579	521	306

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Обсяги кредитування суб'єктів господарювання у 2024 році демонструють чітке відновлення.

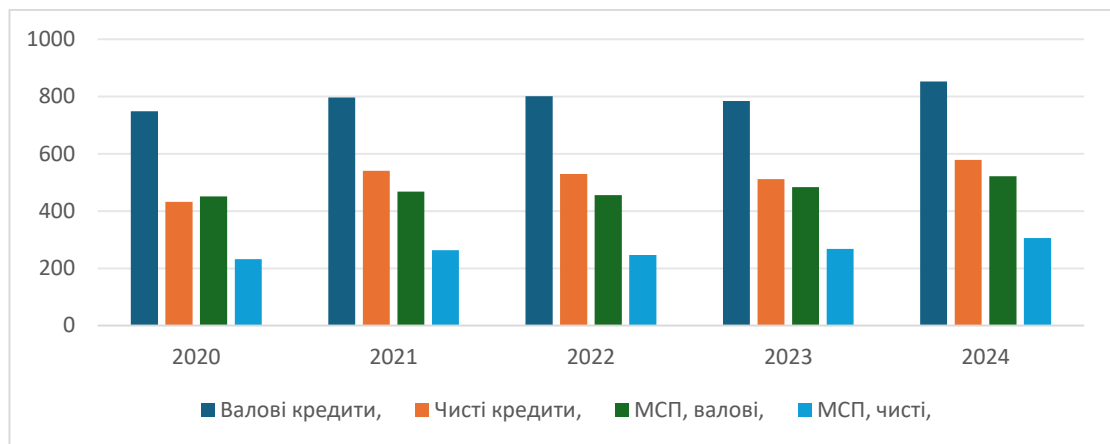

Рис. 2.1. Динаміка обсягів кредитування суб'єктів господарювання, млрд грн

Особливо динамічно зростає кредитування малого та середнього бізнесу (МСП), що є позитивним сигналом для розвитку підприємництва.

Таблиця 2.6

Структура кредитного портфеля за строками та валютою, 2024 р.

Показник	Частка (%)
Гривневі кредити суб'єктам господарювання	77%
Валютні кредити суб'єктам господарювання	23%
Короткострокові кредити (до 1 року)	62%
Довгострокові кредити (понад 1 рік)	38%

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Домінування гривневих та короткострокових кредитів свідчить про збереження обережності у довгостроковому фінансуванні.

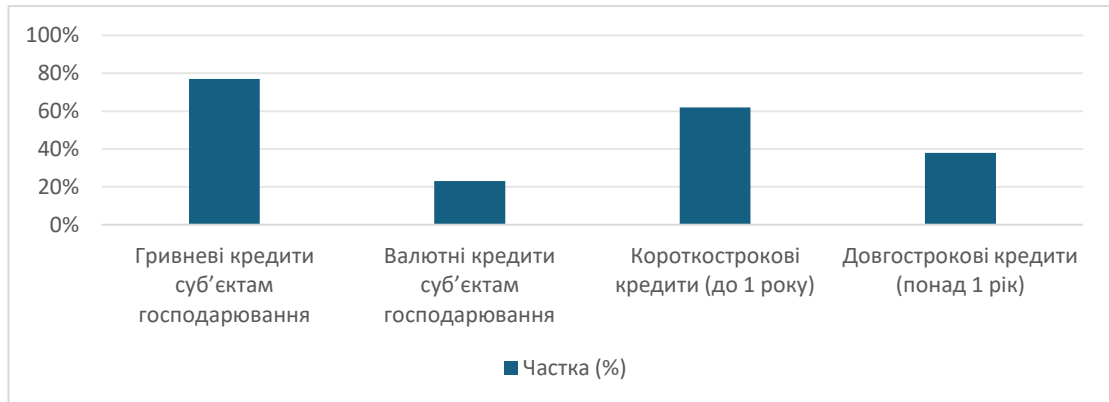

Рис. 2.2. Структура кредитного портфеля за строками та валютою, 2024 р.

Водночас зростання гривневого портфеля є ознакою стабілізації ринку.

Таблиця 2.7

Кредитування за видами банків, 2024 р.

Група банків	Приріст чистих гривневих кредитів, % р/р
Державні (з Приватбанком)	+12.8%
Іноземні	+17.5%
Приватні	+36.1%

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Приватні банки відіграють дедалі активнішу роль у корпоративному кредитуванні.

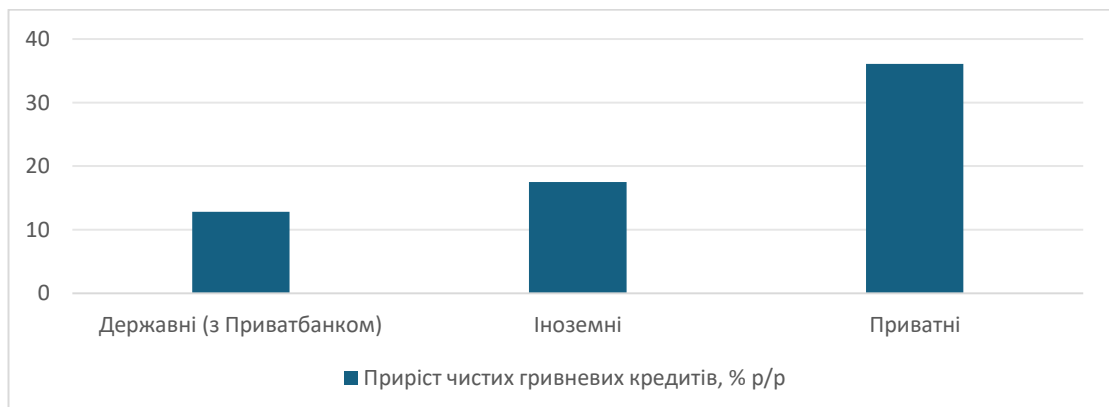

Рис. 2.3. Кредитування за видами банків, 2024 р.

Високі темпи зростання вказують на розширення конкуренції та диверсифікацію джерел кредитів для бізнесу.

Таблиця 2.8

Відсоткові ставки за кредитами, 2024 р.

Категорія позичальника	Середня ставка (%)
Великий бізнес	13.50%
МСП	15.00%
Населення	27.80%

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Ставки для бізнесу стабілізувались на рівні 13–15%, що створює сприятливе середовище для інвестування

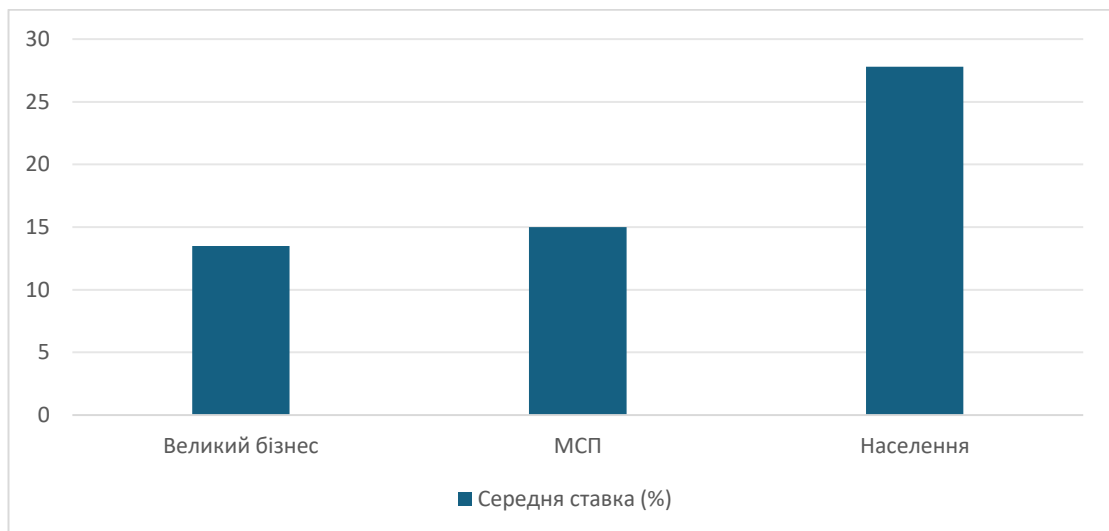

Рис. 2.4. Відсоткові ставки за кредитами, 2024 р.

Доступ до пільгових програм (наприклад, "5-7-9%") продовжує підтримувати МСП.

Таблиця 2.9

Рівень простроченої заборгованості (NPL), 2024 р.

Група банків	Частка NPL (%)
Державні	32.3%
Приватбанк	30.0%
Іноземні	17.6%
Приватні	14.7%

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Найнижчий рівень NPL зафіксовано у приватних та іноземних банках, вказує на вищу якість портфеля та ефективніші процедури оцінки ризиків.

На початку 2023 року рівень проблемної заборгованості (NPL) у банківському секторі України досяг 38%. Такий приріст став наслідком масштабного збройного вторгнення РФ, що фактично зупинило багаторічну позитивну динаміку скорочення NPL. Іще з 2018 року обсяг непрацюючих кредитів поступово знижувався, і до березня 2022 року їх частка у кредитному портфелі скоротилася з 55% до 27%, а сукупний обсяг NPL зменшився на майже 300 млрд грн.

У березні–травні 2022 року ситуація залишалася відносно стабільною через регуляторні послаблення, які тимчасово стримували визнання кредитів проблемними. Проте з червня 2022 року банки почали поступове оновлення оцінки кредитних ризиків, що призвело до зростання обсягів NPL. У результаті за дев'ять місяців (березень–грудень 2022 року) сума таких кредитів зросла на 127 млрд грн – до 432 млрд грн.

Найбільша концентрація проблемної заборгованості спостерігається у державному секторі: близько 75% всіх NPL припадає на державні банки, з яких понад 40% – на ПриватБанк. Основними причинами цього є втрата заставного майна, руйнування інфраструктури, скорочення доходів підприємств та населення, що знижує здатність позичальників обслуговувати борги.

Банки вже визнали значні збитки: загальний обсяг сформованих резервів із початку повномасштабної війни перевищив 100 млрд грн, що становить понад 12% обсягу кредитного портфеля, зафіксованого на кінець лютого 2022 року. Прогнозовані втрати банківських установ унаслідок війни, економічної нестабільності та атак на енергосистему можуть досягати 30% кредитного портфеля.

МСП стикаються з низкою специфічних перешкод при кредитуванні: недостатній кредитний досвід, невисокий прибуток, потреба у невеликих сумах та короткострокових позиках, складнощі із забезпеченням кредиту. До того ж

витрати банків на обслуговування таких позик не завжди пропорційні їхньому обсягу, що знижує зацікавленість банків у роботі з малими підприємствами.

Статистика свідчить, що основним джерелом кредитування залишаються банки, хоча з 2018 до 2019 року обсяг наданих ними позик зменшився. Водночас активно зростає частка фінансових компаній у видачі позик і наданні лізингових послуг.

Розподіл кредитних ресурсів також демонструє нерівномірність — великі підприємства мають стабільніший доступ до позик, тоді як мікро- та малі підприємства часто опиняються на периферії фінансової підтримки. При цьому банки надають вигідніші умови для підприємств, що входять до великих бізнес-груп, — як у частині процентних ставок, так і в умовах обслуговування. Підприємства поза цими структурами, особливо ФОПи, зазвичай мають обмежений доступ до пільгового кредитування.

2.2. Оцінка впливу банківських кредитів на фінансові ресурси та результати діяльності підприємств

За оцінками, частка банківських позик у джерелах фінансового забезпечення МСП в Україні історично становила менш ніж 20% (для порівняння, у розвинених країнах – понад 60%), означає, що малі та середні фірми переважно фінансують свою діяльність через власні кошти та небанківські джерела. Навіть у відносно стабільні роки частка МСП у сукупному кредитному портфелі банків була незначною (на рівні 20%).

В умовах військової та економічної невизначеності ця тенденція зберігається: середній бізнес нині отримує найбільшу частку банківських кредитів (біля 31,5%), тоді як на дрібні підприємства припадає менше 10% обсягу кредитування. Отже, структура фінансових ресурсів підприємств різних галузей суттєво відрізняється за питомою вагою банківських кредитів: у галузях з високим оборотом або державною підтримкою кредити займають значну частку,

а в секторах із високим рівнем ризику чи довгим циклом окупності частка позик мінімальна.

Аналіз банківської статистики показує, що нефінансові компанії акумулюють переважну більшість банківських позик. Зокрема, станом на травень 2024 року частка нефінансових корпорацій у залишках на рахунках позик резидентів становила 71,8%. Така домінуюча позиція свідчить, що саме підприємницький сектор є головним споживачем кредитних ресурсів економіки. Банківські кредити стали для багатьох підприємств одним з інструментів формування фінансових ресурсів, дозволяючи фінансувати оборотний капітал та інвестиції, особливо в умовах нестачі внутрішніх джерел. Виявлено, що нефінансові корпорації активно використовують залучені кредитні ресурси для підтримки операційної діяльності та розвитку, попри складні умови воєнного часу.

У 2022–2023 рр. монетарна політика була жорсткою (облікова ставка НБУ досягала 25%), відповідно кредити обходилися бізнесу дорого. За таких умов навіть прибуткові компанії відчували тиск на маржинальність через значні відсоткові витрати. Недостатня дохідність активів у поєднанні з великими кредитами може призводити до падіння рентабельності та появи збитків.

Крім того, домінування позикового капіталу підвищує ризики фінансової стійкості. Якщо 72% ресурсів сформовано за рахунок боргу, підприємство стає чутливим до змін процентних ставок, кредиторської політики банків та інших зовнішніх факторів. В умовах кризи або падіння виручки високі залишки заборгованості можуть перетворитися на проблему неплатежів. Водночас у сприятливі періоди ефект фінансового важеля здатен прискорити зростання прибутків (коли рентабельність активів перевищує вартість кредиту). Отже, великі залишки на кредитних рахунках, що характеризують значну роль банківських позик у фінансуванні підприємств, одночасно забезпечують приток фінансових ресурсів для розвитку і створюють ризики для їх фінансових

результатів. Оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу є критичним для підтримки стійкого зростання підприємства.

Багато з найбільш рентабельних фірм уникають позик, фінансуючи розвиток за рахунок власних коштів чи дешевших зовнішніх ресурсів. Як наслідок, серед позичальників банків середній рівень рентабельності нижчий: у 2023 р. операційна маржа позичальників склала 8,6%, тоді як у підприємств без банківських кредитів – 13,7%. Цей факт підтверджує, що частина бізнесів бере кредити вимушено (через брак власного капіталу чи потребу в оборотних коштах), і їх фінансовий стан часто гірший за тих, хто обходиться без позик. З точки зору банківських ризиків, високе кредитне навантаження в поєднанні з низькою рентабельністю є тривожним симптомом, адже ставить під загрозу своєчасне обслуговування боргу.

Наприклад, якщо підприємство галузі транспорту чи машинобудування має мінімальну рентабельність (близьку до нуля) і значний кредит, то будь-яке коливання витрат (зростання цін на паливо, матеріали, відсоткових ставок) може перевести його в зону збитковості.

Отже, аналіз залежності між кредитуванням та прибутковістю за секторами показує неоднорідну картину. З одного боку, банківські кредити спрямовуються переважно в більш прибуткові або підтримувані державою галузі, що є позитивною закономірністю з точки зору ефективності фінансових ресурсів.

З іншого боку, спостерігаються випадки, коли висока частка кредитів припадає на підприємства зі слабкими фінансовими результатами, що підвищує рівень фінансового ризику і вказує на можливі структурні проблеми (наприклад, залежність від позик для покриття збитків).

Таким чином, банківське кредитування не автоматично веде до зростання прибутковості підприємств: критично важливими є якість менеджменту, ринкові умови та цільове використання позик. Оптимальний сценарій – коли кредитні ресурси інвестуються у проекти, що підвищують продуктивність і

рентабельність; небезпечний сценарій – коли позики лише тимчасово підтримують збиткові підприємства, накопичуючи ризики неповернення.

Аграрний сектор посідає особливе місце: частка банківських кредитів у фінансуванні сільгосп підприємств останніми роками зростала завдяки державним програмам. Зокрема, програма пільгового кредитування "5-7-9%" забезпечила суттєвий притік доступних коштів у сільське господарство.

За даними НБУ, майже 40% гривневого корпоративного кредитного портфеля на кінець 2023 року були видані саме за цією програмою або з державною підтримкою. У деяких галузях агропромислового комплексу (наприклад, харчова промисловість) кредити стали важливим джерелом фінансування оборотного капіталу, оскільки рентабельність дозволяла обслуговувати борг, а держава компенсувала частину відсотків. Тому в агросекторі частка банківських кредитів вища, ніж у середньому по економіці, і ця галузь менш залежна від власних коштів, ніж інші.

Водночас для середніх промислових підприємств, що працюють на внутрішній ринок, банківські кредити лишаються важливим джерелом оборотних коштів (наприклад, для придбання сировини, палива, фінансування дебіторської заборгованості).

Показники проблемної заборгованості (NPL) українського корпоративного сектору свідчать про значну диференціацію залежно від розміру позичальника. Таблиця 2.13 містить дані про розподіл банківських кредитів та рівень NPL за групами підприємств різного розміру. Згідно з цими даними, найбільшу частку кредитного портфеля отримують середні підприємства (близько 31,5% загального обсягу позик), далі йдуть великі компанії (23,4%), тоді як на малий бізнес та мікропідприємства сукупно припадає менш ніж 20% позик. Однак частка непрацюючих кредитів різко зростає зі зменшенням розміру компанії. У великих корпорацій частка NPL відносно невисока – близько 19,5%, у сегменті середніх підприємств – вже 41,5%, у дрібних фірм – майже 28%, а у мікробізнесу показники проблемних кредитів вкрай високі (58–65% за різними підгрупами

мікропідприємств). Тенденція цілком очевидна: чим менший бізнес, тим більший ризик неповернення кредиту, що було притаманно і докризовому періоду.

Для великих підприємств ситуація більш сприятлива: їхній нижчий рівень NPL (менше 20%) робить їх більш бажаними позичальниками для банків, і вони мають вищу спроможність рефінансувати борги або отримувати нові кредити на розвиток. Середні за розміром компанії, попри найвищу частку в кредитному портфелі, мають NPL понад 40%, що теж є дуже високим рівнем ризику, може стати бар'єром для подальшого кредитування середнього бізнесу, якщо не будуть вжиті заходи з реструктуризації або гарантування їхніх позик.

Держава і банки вже реагують на проблему: впроваджуються програми портфельних гарантій, компенсації відсотків за кредитами для МСП, створюються фонди підтримки підприємництва. Завдяки цьому частка МСП у новому кредитуванні останнім часом навіть зростає – за деякими даними, близько 60% чистого приросту кредитів у 2023 році припало саме на малий і середній бізнес. Однак такі позики надаються переважно найнадійнішим з позичальників або під державні гарантії. Отже, високий рівень NPL у сегменті МСП серйозно ускладнює доступ малих підприємств до нових банківських кредитів та послаблює їх фінансову стабільність. Розв'язання цієї проблеми потребує як очищення балансів банків від старих проблемних боргів, так і покращення фінансового стану малого бізнесу (через державні програми, навчання з фінансового менеджменту, страхування кредитів тощо), аби повернути довіру кредиторів до цього сегмента.

Банківське кредитування суттєво впливає на фінансові показники підприємств, визначаючи їх короткострокову ліквідність, довгострокову платоспроможність, рівень прибутковості та загальну стійкість. Залучення банківського кредиту безпосередньо покращує ліквідність підприємства в момент отримання позики, збільшуючи обсяг грошових коштів на рахунках, дозволяє вчасно розраховуватися з постачальниками, виплачувати зарплати,

підтримувати безперервність операцій – особливо важливо в періоди, коли власних оборотних коштів бракує. В воєнний період багато компаній використовували кредитні лінії як «фінансову подушку», щоб зберегти платоспроможність перед партнерами. Однак кредит має й зворотний бік: підвищення короткострокових зобов'язань погіршує показники ліквідності у майбутніх періодах, коли наближається строк погашення позики. Якщо позика короткострокова (до 1 року, а таких понад 50%), то вже через кілька місяців підприємство стикається з впливом грошових коштів на погашення боргу, що може викликати напруження ліквідності. Таким чином, кредити допомагають вирішити тимчасові касові розриви, але вимагають ретельного планування від підприємства, щоб погіршення коефіцієнтів ліквідності не застало зненацька.

Під платоспроможністю розуміють спроможність підприємства своєчасно і повністю виконувати свої боргові зобов'язання. Залучення значних обсягів кредитів впливає на структуру балансу, збільшуючи частку зобов'язань відносно власного капіталу. Коефіцієнт фінансової незалежності може знижуватися, а коефіцієнт фінансового важеля – зростати, що сигналізує про підвищення ризику для довгострокових кредиторів. Втім, показники боргового навантаження українських підприємств у середньому наразі не виглядають надмірними. За даними НБУ, станом на початок 2024 року співвідношення чистого боргу до EBITDA в корпоративному секторі становило близько 2,1х, покращившись порівняно з першим роком війни (коли цей показник перевищував 3х), свідчить, що в цілому бізнес утримує боргове навантаження на прийнятному рівні. Крім того, коефіцієнт покриття відсоткових витрат операційним прибутком перевищує 2,0х, тобто прибутки вдвічі більші за витрати на сплату відсотків, що є прийнятним запасом міцності. Отже, наразі платоспроможність бізнесу в середньому залишається на задовільному рівні навіть з урахуванням отриманих кредитів. Проте цей показник дуже різниться залежно від компанії: у фінансово стійких позичальників борги добре покриті власним капіталом і прибутками, тоді як слабші підприємства вже наблизилися до межі можливостей

обслуговувати борг. Високі кредити у поєднанні з низькою власним капіталом можуть призвести до дефолтів, якщо не буде зростання доходів.

Вплив кредитів на рентабельність є неоднозначним. Залучені кошти можуть підвищити рентабельність активів і капіталу, якщо дозволяють збільшити обсяги виробництва, продажів і прибутку більшою мірою, ніж зростуть витрати на відсотки. Успішні приклади включають підприємства, які завдяки кредитам модернізували виробництво або розширили бізнес і досягли вищих прибутків. Проте у випадку, коли відсоткові ставки високі, а економічна віддача від кредитних інвестицій низька, рентабельність може знижуватися. Як було відзначено, середньозважена операційна рентабельність позичальників українських банків (8,6%) є нижчою, ніж у компаній, що не користуються кредитами (13,7%), частково пояснюється тим, що частина позичальників бере кредити через фінансові труднощі, і їх прибутковість вже невисока. Процентні витрати додатково «проїдають» їхній прибуток, тягнучи рентабельність донизу. З іншого боку, підприємства, які не беруть позик, часто або не мають потреби (бо і так генерують достатньо прибутків), або не можуть залучити кредити – серед них є і дуже успішні фірми зі значною рентабельністю. Отже, сама по собі наявність чи відсутність кредиту не визначає рентабельність, але підвищене боргове навантаження ставить планку, яку бізнес має перестрибнути, щоб залишатися прибутковим. Бізнес-моделі з низькою маржинальністю можуть просто не витримати тягар відсоткових платежів, тоді як високорентабельні компанії здатні інтегрувати кредити у свою діяльність без втрати фінансової ефективності.

Банківське кредитування є невід'ємною складовою фінансового забезпечення підприємств, адже дозволяє підтримувати ліквідність, вкладати кошти у розвиток виробництва та впроваджувати інноваційні рішення. Проте в українських реаліях суб'єкти господарювання стикаються з низькою труднощів, серед яких найпоширенішими є високі кредитні ставки, жорсткі вимоги до

застави та обмеженість доступу до кредитів для представників малого й середнього бізнесу.

Згідно з інформацією, що надає Національний банк України, підприємства, які здійснюють нефінансову діяльність (тобто не є банками, страховими компаніями чи інвестфондами), виділяються окремо у статистичній звітності. Саме ця група є об'єктом нашого аналізу, адже вона відіграє роль у формуванні реального сектору економіки.

Загальний обсяг залишків на кредитних рахунках резидентів України (без урахування банківських установ) станом на травень 2024 року становив 1 041 246 млн грн. Серед усіх секторів найбільшу частку залишків сконцентрували нефінансові компанії – 71,8 %, що вказує на їх активне використання позикових коштів для реалізації операційної діяльності, інвестування та технологічного оновлення. Другу позицію займають інші сектори економіки (25,2 %), тоді як на державні органи та інші фінансові корпорації припадає лише 1,6 % і 1,4 % відповідно, що свідчить про меншу потребу цих секторів у кредитних ресурсах або наявність альтернативних джерел фінансування.

На тлі загальної макроекономічної ситуації можна прослідкувати кілька важливих тенденцій. По-перше, НБУ та уряд у рамках антикризових заходів підтримували кредитування підприємств, що сприяло стабілізації ринку та зниженню рівня невизначеності. По-друге, доступ до кредитів дозволив багатьом компаніям швидко адаптуватися до перебоїв з енергопостачанням, закупивши генератори та інше обладнання. По-третє, падіння інвестиційної активності (зокрема, скорочення валового нагромадження основного капіталу на 34,3 %) частково може бути наслідком обмеженої доступності кредитів у зв'язку з високими ризиками.

Аналізуючи залишки на кредитних рахунках у 2022–2023 роках та обсяги роздрібної торгівлі, зафіксовано слабку зворотну кореляцію (–0,44829), означає, що в окремі періоди зростання залишків кредитів супроводжувалося зниженням

роздрібних продажів, що, ймовірно, пов'язано із загальною економічною невизначеністю, обмеженням споживчих витрат і зміною банківської політики.

Щодо ділових настроїв підприємств, зниження Індексу ділових очікувань з 103,0 % до 99,5 % у II кварталі 2024 року свідчить про стриманий підхід бізнесу до планування, може бути пов'язано як із недостатнім доступом до кредитів, так і з іншими викликами – високими витратами на енергоносії, курсовими коливаннями, дефіцитом робочої сили. При цьому очікування щодо інвестицій у технічне переоснащення залишаються позитивними, що підкреслює потенціал кредитування як інструменту підтримки модернізації.

Незважаючи на потребу в позикових коштах (понад третина підприємств планує звертатися по кредити), найбільшими бар'єрами залишаються високі ставки, жорсткі вимоги до забезпечення та нестабільність ринку. У відповідь на це доцільним є вдосконалення банківської кредитної політики – зниження вартості кредитів, спрощення процедури їх отримання та впровадження нових механізмів підтримки, зокрема державних програм для малого й середнього бізнесу.

Банківський сектор України відіграє провідну роль у забезпеченні фінансової стабільності та розвитку національної економіки. Однією з функцій банків є кредитування – інструмент, який забезпечує бізнес необхідними фінансовими ресурсами для зростання та функціонування. Саме тому аналіз актуальних тенденцій банківського кредитування за останні п'ять років є надзвичайно важливим для розуміння змін у діловому середовищі та рівня підтримки реального сектору економіки.

Упродовж 2018–2023 років структура банківської системи зазнала суттєвих змін. Загальна кількість банків скоротилася зі 82 до 67, що свідчить про тенденцію до консолідації фінансового сектору та підвищення вимог до надійності.

При цьому кількість банків з іноземним капіталом зменшувалась повільніше, а частка установ із повністю іноземною власністю залишалася

стабільною (23 банки), може вказувати на зростаючий рівень конкуренції, вплив регуляторної політики Національного банку України, на адаптацію до нових економічних викликів, включно з цифровізацією та зростанням ролі фінтех-компаній.

Незважаючи на зменшення кількості установ, кредитна діяльність банків залишалася активною. Обсяги кредитування у 2019 році зросли на 7,1% у порівнянні з попереднім роком, однак вже у 2020–2021 роках спостерігалось падіння – відповідно на 7,6% та 8,8%. У 2022 році ситуація дещо покращилась, і кредитний портфель збільшився на 10,4%, проте вже у 2023 році знову знизився на 2,9% у порівнянні з 2018 роком.

Формування обсягів кредитування значною мірою залежить від облікової ставки НБУ, яка виступає інструментом грошово-кредитної політики. У період 2018–2019 років ставка коливалась на рівні 18%, але з початком 2020 року її почали поступово знижувати з метою стимулювання економіки. Втім, у 2022 році через початок повномасштабної війни НБУ підвищив облікову ставку до 25% задля стримування інфляції та підтримки стабільності гривні.

Загалом, за аналізований період можна окреслити кілька тенденцій:

1. Зростання загального кредитного портфеля – понад 2,5 трлн грн у 2022 році, що на 70% більше, ніж у 2018.
2. Дедоларизація – понад 80% кредитів видаються у гривні, що знижує валютні ризики.
3. Цифровізація послуг – поширення онлайн-кредитування, зокрема через фінтех-платформи.
4. Акцент на малий і середній бізнес – банки розширюють доступ до фінансування МСП.
5. Залучення держави у кредитні програми – зокрема через програму «5-7-9%», яка охоплює половину нових бізнес-кредитів у 2024 році.

6. Збільшення частки непрацюючих кредитів (NPL) – до 38% у 2023 році, що є серйозним викликом для фінансової стабільності.

Таким чином, український банківський сектор адаптується до нових умов, демонструючи гнучкість, цифрову трансформацію та збереження функціональності попри воєнні виклики.

Разом з тим, для подальшого розвитку необхідне зниження кредитних ризиків, розширення доступу до фінансування для бізнесу та посилення захисту прав споживачів фінансових послуг.

У нинішніх умовах, коли цифрова трансформація охоплює всі сфери суспільного та економічного життя, роль фінансового сектору, а особливо банківської системи, значно зросла. Саме банки відіграють функцію в підтримці стабільного економічного розвитку та досягненні макроекономічної рівноваги. Водночас для України актуальною стає потреба спрямовувати банківський капітал не лише на загальне стимулювання зростання, а й на фінансування стратегічно важливих напрямів — галузей, що забезпечують обороноздатність і мають потенціал для відбудови держави.

На початок 2024 року в Україні діяло 63 банківські установи, з яких 19 — із повністю іноземним капіталом, а 5 — державні. Активи банківської системи сягнули понад 3,3 трлн грн, понад половина яких — активи держбанків. Проте, незважаючи на позитивні зрушення, рівень проблемних кредитів залишається високим — понад 37%, а частка непрацюючих активів загалом — понад 10%.

Протягом 2023 року банки продовжували кредитувати нефінансові корпорації в умовах високих ризиків. Цьому сприяли, зокрема, нарощення довіри населення до банків, стабільне зростання депозитної бази, розширення державних програм підтримки, зокрема "5-7-9%", стратегічні рішення Кабінету

Проте загальна динаміка обсягів кредитування у 2023 році все ж дещо скоротилась. Станом на кінець року банківські установи надали кредити на суму майже 998 млрд грн, що трохи менше, ніж рік тому. Якщо розглядати структуру

за галузями, найбільше кредитів було виділено на торгівлю (близько 39%), далі — агросектор і переробна промисловість.

Серед проблем, що стримують розвиток банківського кредитування реального сектору, варто відзначити:

- високий рівень NPL у державному банківському сегменті;
- низький рівень трансформації депозитів у кредити (лише 42%);
- зміщення акценту з кредитування на операції з цінними паперами;
- слабку регіональну та галузеву диверсифікацію кредитного портфеля;
- відсутність довгострокового фінансування в умовах макроекономічної невизначеності.

Крім того, зниження частки банківських кредитів у структурі капітальних інвестицій свідчить про втрату позицій банків як джерела довгострокового фінансування. У 2021 році цей показник впав до 5,5% — найнижчого рівня за останнє десятиліття.

З урахуванням сучасних викликів зростає актуальність створення ефективного механізму розвитку банківського кредитування пріоритетних галузей, орієнтованого на підтримку стратегічно важливих підприємств. Один із можливих шляхів — створення в Україні банку розвитку за прикладом німецької KfW, дозволить централізовано акумулювати ресурси, включно з міжнародною допомогою, для спрямування у напрямки відновлення країни.

Загалом, реалізація промислової політики та її взаємодія з фінансовою сферою вимагає інтеграції зусиль держави, банків і бізнесу. Така взаємодія є запорукою ефективної післявоєнної відбудови економіки, зростання національної безпеки та сталого розвитку України.

У 2020–2024 роках банківське кредитування підприємств в Україні пройшло через фазу спаду (COVID-2020), відновлення (2021), шок війни (2022) та поступове поживлення (2023–2024).

Обсяги кредитів бізнесу повернулися до зростання, змінилася структура портфеля – частка МСБ і гривневих позик зросла, а концентрація на окремих держбанках лишається високою. Середні ставки стабілізувалися на прийнятному рівні, значною мірою завдяки державним програмам підтримки.

Таблиця 2.10

**Залежність між обсягами банківського кредитування та
прибутковістю підприємств за секторами економіки (2023–2024 рр.)**

Галузь економіки	Частка кредитного портфеля (%)	Питома вага непрацюючих кредитів (%)	Середній приріст ВВП галузі, (2023) у %	Примітка
Сільське господарство	14,03	15,65	+6,8	Висока ефективність використання кредитів
Роздрібна торгівля	15,52	77,08	-1,2	Низька віддача від кредитних ресурсів
Промисловість (переробна)	10,5*	25–45	+3,4	Помірна ефективність
Операції з нерухомістю	7,19	76,53	-3,6	Високі ризики
Послуги (громадське харчування тощо)	1,5*	27,27	+4,1	Стабільна рентабельність

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Аналіз цих даних виявляє низку закономірностей та аномалій. Перш за все, кредитна активність банків значною мірою зосереджена в тих секторах, які демонструють відносно кращу прибутковість або мають державну підтримку. Як зазначалося, найбільші обсяги позик отримують торгівля, аграрний сектор та переробна промисловість. Ці галузі характеризуються досить високим рівнем операційних прибутків: наприклад, сільське господарство традиційно є одним із найбільш рентабельних видів діяльності (операційна рентабельність агросектору за останні роки перевищувала 18%), що робить агропідприємства привабливими для кредитування. Так само оптова і роздрібна торгівля до війни мала рівень рентабельності близько 16%, і банки активно кредитували торговельні підприємства під товарні запаси та еквайрингові обороти. Отже, у

високорентабельних галузях спостерігається і вищий рівень присутності банківських кредитів, оскільки такі позики вважаються менш ризиковими та можуть бути обслуговувані за рахунок прибутків підприємств.

Аналіз свідчить про пряму залежність між ефективністю використання кредитних ресурсів і фінансовими результатами підприємств [20]. Найбільш результативно використовують банківські кредити підприємства аграрного сектору та ІТ-послуг, що характеризуються високим зростанням ВВП та низькою часткою непрацюючих кредитів. Водночас, у секторах торгівлі та нерухомості спостерігається значне накопичення неповернень, що негативно позначається на загальній прибутковості галузей.

Таблиця 2.11

Структура джерел фінансування підприємств у 2024 році, %

Джерело фінансування	Середній показник по підприємствах, %	Галузі з домінуванням даного джерела
Власні кошти (нерозподілений прибуток, резерви)	34	ІТ, виробництво меблів, фармацевтика
Банківські кредити	28	Сільське господарство, переробна промисловість
Державна допомога (гранти, пільгові програми)	14	Підприємства, що переїхали за програмою релокації
Іноземні інвестиції	9	Технологічні стартапи, агрокомпанії з експортом
Лізинг, факторинг, позики від ФОП/акціонерів	15	Будівництво, логістика

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Таблиця 2.11 відображає структуру джерел фінансових ресурсів підприємств у різних галузях, приділяючи особливу увагу питомій вазі банківських кредитів. Загальна тенденція полягає в тому, що в Україні власні кошти підприємств (нерозподілений прибуток, амортизація) традиційно домінують у фінансуванні, тоді як позикові джерела грають допоміжну роль. В останні роки ця різниця тільки посилилася. За даними Федерації роботодавців України, у 2023 р. частка банківських кредитів у фінансуванні капітальних

інвестицій підприємств впала до рекордно низького рівня 2,7%, означає, що підприємства майже повністю покривали інвестиційні потреби за рахунок власного прибутку, амортизаційних відрахувань, частково за рахунок бюджетних коштів і міжнародної допомоги, тоді як внесок банківських позик був мінімальним. Навіть у відносно безпечних регіонах України банки залишалися обережними, і кредити стали «малопомітним джерелом» фінансування розвитку.

У розрізі галузей структура джерел фінансування має свої особливості. Галузі з швидким оборотом капіталу (оптова й роздрібна торгівля, споживчі послуги) традиційно активніше залучають банківські кредити для поповнення обігових коштів.

У 2024 році банки залишаються другим за важливістю джерелом фінансування підприємств. В умовах війни підприємства комбінують зовнішні та внутрішні джерела, що дозволяє зменшити ризики ліквідності.

Таблиця 2.12

Динаміка програми «Доступні кредити 5-7-9%» у 2023–2024 рр.

Показник	01.04.2023	01.04.2024	24.05.2024	Зміна 2023–2024 рр.
Кількість укладених договорів	74 000	84 762	88 980	+20,9%
Загальна сума кредитування, млрд грн	260,0	289,68	306,09	+17,7%
Поточна заборгованість, млрд грн	113,0	125,55	129,67	+14,7%
Частка в загальному КП юридичних осіб, %	22,3%	23,56%	23,9%	+1,6 в.п.
Найбільші галузі-отримувачі	С/Г – 47%; Торгівля – 25%; Промисловість – 18%; Послуги – 7%; Будівництво – 2%			

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Програма «5-7-9%» залишається інструментом підтримки МСП. Частка таких кредитів у портфелі юридичних осіб зростає, особливо у сільському господарстві та торгівлі.

Таблиця 2.13

**Структура непрацюючих кредитів (NPL) за розмірами підприємств,
станом на 01.04.2024**

Категорія підприємств (за річним доходом)	Частка у загальному КП (%)	Питома вага непрацюючих кредитів (NPL), %
Великі підприємства	23,44	19,63
Середні підприємства	31,5	27–35*
Мікропідприємства до 50 тис. євро доходу	10,0	84,72
Мікропідприємства 50–500 тис. євро доходу	6,0	67,68
Мікропідприємства 500 тис. – 2 млн євро доходу	4,0	59,04

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Позитивна динаміка свідчить про зростання довіри бізнесу до державної підтримки, однак основна частина кредитів все ще спрямовується на підтримку оборотного капіталу.

Проблема неповернення кредитів є найбільш загостреною серед мікропідприємств з найменшим доходом, де понад 84% кредитів є непрацюючими, про критичну вразливість дрібного бізнесу до воєнних ризиків. Водночас великі компанії зберігають стабільну платоспроможність, маючи найнижчий рівень NPL [21]. У перспективі необхідна переорієнтація державних і банківських інструментів на більш життєздатні сегменти малого та середнього бізнесу.

Отже, банківські кредити справляють значний, але неоднозначний вплив на діяльність українських підприємств. Вони є необхідною умовою зростання і підтримки життєздатності бізнесу, особливо в умовах обмеженості власного капіталу та кризових потрясінь.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз проблем та недоліків банківського кредитування підприємств

Аналіз сучасного стану банківського кредитування корпоративного сектору в Україні виявляє низку системних проблем, що стримують розвиток цього сегменту фінансового ринку. До недоліків належать:

- 1) високий рівень непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі;
- 2) значна вартість кредитних ресурсів;
- 3) обмежені можливості малого та середнього підприємництва (МСП) у доступі до банківських позик;
- 4) інформаційна асиметрія між банками та позичальниками, що зумовлює завищені вимоги до забезпечення;
- 5) нестача гнучких, клієнтоорієнтованих продуктів у кредитних лінійках банків. Розглянемо детальніше кожен із цих недоліків.

Частка проблемних кредитів у портфелях українських банків залишається однією з найвищих у світі, що негативно впливає на готовність банків кредитувати реальний сектор. За даними НБУ, станом на початок 2024 року частка NPL становила близько 37%, а в сегменті кредитів бізнесу – понад 40%. Попри поступове очищення портфелів, спадщина криз минулих років і шоки від повномасштабної війни спричинили нову хвилю дефолтів. Зокрема, у жовтні 2023 року майже третина непрацюючих корпоративних кредитів була прямим наслідком воєнних ризиків. Висока частка проблемної заборгованості поглинає капітал банків (на покриття резервами), обмежує їхню здатність видавати нові позики та підвищує обережність у кредитній політиці.

Вартість банківських позик в Україні традиційно є високою у порівнянні з розвиненими ринками, що зумовлено як інфляційними та валютними ризиками,

так і премією за країновий ризик. Після початку війни базова облікова ставка НБУ тривалий час утримувалася на рівні 25%, що зробило кредити дуже дорогими для позичальників. Навіть станом на початок 2025 року, після певного пом'якшення монетарної політики, середні процентні ставки за новими кредитами для бізнесу в національній валюті перевищують 14% річних, для домогосподарств – близько 35%. Подібний рівень ставок істотно обтяжує фінансове навантаження на позичальників і стримує інвестиційну активність. За результатами опитувань, надто високі процентні ставки є одним з головних бар'єрів доступу до фінансування: у кінці 2023 року цю проблему відзначали понад 30% опитаних підприємців.

Малий і середній бізнес, попри свою роль в економіці (МСП генерують понад половину ВВП та зайнятості), традиційно недофінансований банківським сектором. Комерційні банки надають перевагу роботі з більшими корпоративними клієнтами, тоді як дрібніші фірми часто залишаються поза увагою через вищі ризики та операційні витрати на їх обслуговування. Лише невелика частка українських МСП використовує кредити як джерело фінансування: за оцінками, до війни лише 6% малих і середніх фірм мали доступ до банківського фінансування, що є вкрай низьким показником. Згідно з опитуваннями 2023–2024 рр., близько 80% малого бізнесу потребує додаткових коштів, проте більшість воліє розраховувати на власні ресурси чи гранти; лише 12% підприємців планували звернутися по банківський кредит. Особливо показовим є розрив між великими компаніями і МСП: наприклад, серед опитаних у 1 кв. 2024 р. 46% великих підприємств збиралися брати кредити, тоді як серед малих – тільки 25%, свідчить про наявність суттєвого *фінансового розриву* для МСП: за даними досліджень, щорічний дефіцит фінансування малого бізнесу в Україні оцінювався приблизно у \$29 млрд, причому до 87% малих фірм відчувають потребу у додатковому капіталі. Обмежений доступ до позик гальмує розвиток цього динамічного сектору, стримує створення нових робочих місць та інновацій. В результаті, МСП покладаються на

самофінансування або дорогі небанківські джерела, що не здатні повною мірою забезпечити їхні інвестиційні потреби.

Однією з причин кредитних обмежень для бізнесу є дефіцит достовірної інформації про фінансовий стан та кредитоспроможність позичальників, особливо МСП. Багато малих фірм не мають довгої кредитної історії або достатньо прозорої звітності, через що банки обережно ставляться до нових клієнтів.

Українські банки історично пропонують обмежений набір кредитних продуктів для бізнесу – переважно стандартні кредити на поповнення обігових коштів чи інвестиційні позики під заставу нерухомості або іншого майна. Багато сучасних фінансових інструментів, що широко застосовуються за кордоном для фінансування підприємств, у нас розвинені слабо. Зокрема, факторинг (фінансування під дебіторську заборгованість) досі не набув належного поширення як інструмент підтримки ліквідності бізнесу. Через законодавчі колізії в Україні історично склалася ситуація, коли більшість операцій факторингу здійснювалися не для фінансування торговельної діяльності, а для викупу проблемних боргів з дисконтом з метою їх стягнення. Подібна модель не дає бізнесу переваг факторингового фінансування, викривляє суть цього інструменту та має негативний вплив на економіку. Краудфандинг (спільне фінансування проектів населенням через онлайн-платформи) та peer-to-peer кредитування лише починають з'являтися у фінансовому ландшафті України і поки що не відіграють помітної ролі.

Зазначені вище проблеми взаємопов'язані та разом формують замкнене коло: високі ризики (NPL, воєнна невизначеність) обумовлюють високу вартість кредитів і жорсткі вимоги, що звужує коло позичальників до найнадійніших; це, своєю чергою, гальмує розширення кредитування та економічний розвиток, не даючи скоротити ризики за рахунок росту економіки.

3.2 Перспективні напрями удосконалення кредитування з урахуванням зарубіжного досвіду

Розвиток банківського кредитування корпоративного сектору вимагає стратегічних змін як у внутрішній політиці банків, так і на рівні державного регулювання та інфраструктури. Спираючись на міжнародний досвід, можна окреслити такі пріоритетні напрями вдосконалення: цифровізація кредитного процесу; впровадження клієнтоорієнтованих, галузевих продуктів; нові підходи до управління кредитними ризиками в умовах війни; інтеграція інноваційних фінансових інструментів; моделювання очікуваного економічного ефекту від цих заходів; підвищення соціально-економічної віддачі за рахунок розширення доступу до кредитів; зміцнення інформаційно-технологічної бази банків із застосуванням AI; а також конкретні рекомендації для банківського сектору і регуляторів щодо стимулювання кредитування пріоритетних галузей та покращення нормативного середовища. Розглянемо кожен із цих напрямів детальніше.

Широке запровадження цифрових технологій у кредитному циклі є необхідною умовою для підвищення ефективності та прозорості банківського кредитування. Зарубіжний досвід демонструє, що використання автоматизованого скорингу, аналізу Big Data та онлайн-платформ здатне радикально скоротити час розгляду заявок і знизити операційні витрати банків. В Україні вже зроблено перші кроки у цьому напрямі – більшість банків впровадили системи внутрішнього кредитного скорингу для стандартних продуктів (кредитні карти, овердрафти), проте для корпоративних позик скорингові моделі потребують подальшого розвитку з використанням сучасних досягнень науки про дані.

Інтеграція з державними реєстрами та базами даних – ще один практичний механізм цифровізації кредитування. Йдеться про підключення банківських систем до державних електронних реєстрів (реєстру юросіб та ФОП, державного реєстру майнових прав, кредитного реєстру НБУ тощо) для автоматичного

отримання та верифікації інформації про позичальника. Вже зараз банки можуть користуватися Кредитним реєстром НБУ, що містить відомості про боргове навантаження великих позичальників, проте потенціал інтеграції набагато ширший.

Онлайн-кредитування та дистанційний банкінг – ще один перспективний напрям. Пандемія COVID-19 привчила банки працювати з клієнтами віддалено, і зараз ця практика поширюється. Все більше кредитних продуктів (особливо для малого бізнесу) можуть оформлюватися онлайн, без необхідності численних візитів до відділень. Отримавши перший простий і комфортний досвід віддаленого кредитування, споживачі і в подальшому демонструють готовність одержувати від постачальників цифрове кредитування, оскільки подавати заявку на кредит без спілкування з оператором і отримувати гроші протягом лічених хвилин – це зручно, оперативно і не потребує додаткових витрат.[6]

Зарубіжні банки та небанківські платформи пропонують МСП можливість подати заявку, завантажити всі необхідні документи та отримати рішення щодо кредиту повністю через інтернет протягом 1–2 днів. В Україні появою повністю онлайн-банків (необанків) для бізнесу поки що опікуються переважно фінтех-стартапи, але й традиційні банки поступово розвивають дистанційні канали. Наприклад, низка банків впроваджує мобільні додатки для підприємців, де можна не лише керувати рахунками, а й подати заявку на кредит або лізинг з мінімальним пакетом документів. Подальша цифровізація кредитного процесу – від використання електронного підпису до автоматизованого скорингу великих обсягів даних – дозволить суттєво знизити час та витрати на видачу позик, підвищить доступність кредитів, особливо для МСП у регіонах, де немає розвиненої банківської інфраструктури.

Водночас із цифровізацією важливо забезпечити кібербезпеку та стійкість ІТ-систем банків. Зростання ролі онлайн-каналів не повинно збільшити операційних ризиків. Регулятору спільно з банками слід впроваджувати сучасні стандарти кіберзахисту, систему моніторингу шахрайства та захисту

персональних даних клієнтів. Лише за умови високого рівня довіри до цифрових сервісів бізнес буде масово ними користуватися. Отже, цифрова трансформація кредитного процесу – це багатовимірне завдання: модернізувати внутрішні системи банків, впровадити AI/Big Data для оцінки позичальників, інтегруватися з національними та міжнародними даними, забезпечити регуляторне сприяння (режими «регуляторної пісочниці» для тестування інновацій, відкритий банкінг тощо).

Для відновлення зростання корпоративного кредитування українським банкам необхідно переглянути свій продуктивний ряд і стратегії роботи з клієнтами. Акцент слід зробити на клієнтоорієнтованості – тобто пропонувати фінансові рішення, максимально адаптовані під потреби конкретних сегментів бізнесу, з врахуванням галузевої специфіки, масштабів підприємства та циклічності бізнес-процесів.

Банки можуть запровадити окремі лінійки продуктів для агропромислового сектору, виробничих підприємств, IT-бізнесу, торгівлі, будівництва тощо. Наприклад, для аграріїв доцільно розробити кредити з урахуванням сезонності: пільговий період на час посівної та вирощування врожаю, погашення – після збору та реалізації продукції. Такі кредити можуть мати гнучкі графіки виплат (сезонні платежі), що відповідатиме циклу доходів фермерів. Під час війни вже діють окремі програми для агросектору (наприклад, кредити під посівну кампанію під держгарантії 80% та 0% ставку на півроку). У мирний час їх можна трансформувати у постійні банківські продукти. Для промислових підприємств актуальними є середньо- та довгострокові інвестиційні кредити на модернізацію обладнання, енергоефективність, “зелені” технології. Тут банки можуть співпрацювати з державними програмами (наприклад, компенсація відсоткової ставки за кредити на енергоефективність) та міжнародними лініями (EBRD, IFC тощо). Для експортерів – потрібні продукти торговельного фінансування: передекспортні кредити (під контракт),

акредитивні форми розрахунків із фінансуванням, гарантії виконання контрактів.

Повномасштабна війна та пов'язана з нею економічна невизначеність вимагають перегляду традиційних підходів до управління кредитними ризиками. Банківська система України вже продемонструвала певну стійкість, продовжуючи кредитування під час війни, однак ризики залишаються підвищеними. У таких умовах необхідні інноваційні рішення, що дозволять і надалі кредитувати економіку, мінімізуючи потенційні втрати.

Досвід останніх років, зокрема програма «Доступні кредити 5–7–9%», показав ефективність державної підтримки у страхуванні воєнних ризиків. На час воєнного стану уряд взяв на себе до 80% ризику за кредитами бізнесу в рамках спеціальних гарантійних схем. Цей підхід суттєво знизив бар'єри для банків при кредитуванні підприємств у прифронтових та постраждалих регіонах. Надалі доцільно інституціоналізувати такі механізми: створити постійно діючий Фонд гарантування кредитів для МСП, який би забезпечував часткове покриття збитків банків у разі дефолту позичальника з об'єктивних причин (військові дії, форс-мажор). Джерелами фонду можуть бути як бюджетні кошти, так і внески міжнародних партнерів, схоже на функціонування експортно-кредитних агентств або гарантійних фондів у країнах ЄС, які стимулюють банки фінансувати ризикованіші, але важливі сектори. Прикладом є співпраця України з ЄІБ та ЄБРР: за програмою RLF найбільший держбанк (ПриватБанк) отримав гарантії на €60 млн, що забезпечують портфель нових кредитів на €240 млн для критичних галузей, включно з агро. Подібно, у 2023 р. ЄБРР через механізм розподілу ризиків відкрив кредитну лінію для Ощадбанку на €50 млн, що дозволить надати €200 млн позик приватному сектору.

Незважаючи на війною зумовлений сплеск NPL, важливо продовжувати роботу з їхнім зниженням. Нещодавно ухвалена Стратегія зменшення NPL (у червні 2023 р. затверджена Радою з фінансової стабільності) ставить за мету активізувати врегулювання проблемної заборгованості. Має запрацювати

вторинний ринок боргів із залученням нових інвесторів та удосконаленням законодавства про банкрутство, примусове стягнення, захист прав кредиторів. Банкам варто впроваджувати найкращі практики workout-процедур: створювати спеціальні підрозділи, що займаються реструктуризацією та стягненням, застосовувати гнучкі підходи до боржників (від прощення частини боргу за умови сплати решти до обміну боргу на капітал – для стратегічних підприємств). Зниження питомої ваги проблемних активів до прийняттого рівня (близько 10% або менше) є однією з передумов відновлення повноцінного кредитування, адже вивільнить капітал банків і відновить їх апетит до ризику. На думку експертів, «наступним пріоритетом [НБУ] будуть заходи щодо зниження рівня NPL у секторі», що вказує на важливість цієї задачі.

Загалом, управління кредитними ризиками у воєнний та повоєнний період має базуватися на принципах стійкості (resilience) та гнучкості. Банки повинні навчитися жити в умовах підвищеної невизначеності, використовуючи інноваційні інструменти страхування та розподілу ризику, тісно співпрацюючи з державою та міжнародними партнерами, дозволить, з одного боку, уникнути системних фінансових криз, а з іншого – не «задушити» кредитування економіки надмірною обережністю. Країни, що переживали воєнні конфлікти (наприклад, Ізраїль) або масштабні кризи, демонструють, що банківська система може адаптуватися: за рахунок гарантій, спеціальних фондів компенсації збитків, активної ролі держави в найгірші періоди, а потім – повернення до ринкових механізмів по мірі стабілізації. Українським банкам і регулятору важливо використати цей досвід, аби під час повоєнної відбудови фінансовий сектор був не гальмом, а двигуном економічного зростання.

Доступність кредитів – один із двигунів економічного зростання, оскільки дозволяє бізнесу інвестувати у розширення виробництва, освоєння нових ринків, впровадження інновацій. Після глибокого спаду 2022 року (ВВП впав на 30%) українська економіка потребує «допінгу» у вигляді фінансування для відновлення. Збільшення кредитування МСП, які складають 55% ВВП і 80%

робочих місць, безпосередньо трансформується у вищий валовий внутрішній продукт. Досвід різних країн показує, що зростання кредиту приватному сектору на 1% ВВП може додати приблизно 0.2–0.5% до темпів зростання ВВП (коефіцієнти мультиплікатора залежать від ефективності інвестицій). У випадку України цей ефект може бути навіть більшим, враховуючи високий незадоволений попит на фінансування. Отже, якщо реалізація заходів принесе, скажімо, +5% ВВП додаткового кредитування щороку, то економіка може отримати додатково до +1–2% щорічного приросту ВВП порівняно з базовим сценарієм, вагомо, особливо на тлі прогнозів помірною зростання в наступні роки.

Багато українських банків успадкували застарілі core banking systems, розроблені ще десятиліття тому. Вони можуть бути ненадійними, повільними та негнучкими, що обмежує можливість швидко запускати нові продукти чи масштабувати бізнес. Інвестиції у сучасні банківські платформи (з гнучкою модульною архітектурою, API-інтерфейсами для інтеграції з фінтехом, хмарними рішеннями) дозволять банкам оперативніше обробляти кредитні заявки, краще контролювати ризики та знизити витрати. Деякі великі банки вже рухаються в цьому напрямі, переходячи на нові версії програмних комплексів і впроваджуючи системи управління даними.

Штучний інтелект вже згадувався у контексті скорингу позичальників. Але варто наголосити на ширшому застосуванні AI: це і виявлення аномалій/шахрайства (fraud detection) у кредитних операціях, і прогнозування поведінки клієнтів (наприклад, ймовірності дострокового погашення або навпаки прострочки), і оптимізація процесу стягнення (визначення, який підхід до проблемного боржника буде найефективнішим). Великі масиви даних (транзакційних, макроекономічних, новинних) у поєднанні з машинним навчанням можуть дати банкам нову глибину інсайтів. Наприклад, аналіз потоків платежів тисяч МСП у режимі реального часу міг би сигналізувати про початок фінансових труднощів задовго до виникнення прострочки – AI-система помітить

тренди спаду надходжень чи аномальну активність. Впровадження таких систем раннього попередження допоможе банкам більш м'яко працювати з клієнтами (наприклад, завчасно пропонувати реструктуризацію чи кредитні канікули, замість доводити до дефолту). Звісно, розвиток AI-рішень потребує інвестицій у кваліфікованих Data Science спеціалістів та IT-інфраструктуру, але тут знову ж таки на допомогу можуть прийти міжнародні проекти – є програми технічної допомоги з цифрової трансформації фінансового сектору. Ба більше, Україна сама по собі має потужний IT-сектор, тому може розробляти власні рішення (або адаптувати open-source продукти) замість купувати найдорожчі іноземні системи.

Інформаційні технології важливі не тільки для бек-офісу, а й для фронт-офісу. Мова про розвиток зручних інтерфейсів для клієнтів: інтернет-банкінг для юридичних осіб, мобільні застосунки, чат-боти для консультацій. Якщо клієнт може подати заявку онлайн, відстежити її статус, отримати рішення і підписати договір дистанційно – це значно підвищує його задоволеність і готовність працювати з банком. Усе більше молодих підприємців (а саме вони часто драйвлять МСП-сектор) цінують швидкість і технологічність. Тому банки, що інвестують у UX/UI та цифровий сервіс, матимуть перевагу на ринку. Залучення AI тут також можливе: чат-боти на основі NLP можуть відповідати на поширені питання клієнтів щодо умов кредитів, графіків, документів, розвантажуючи кол-центри.

Як вже зазначалося, цифровізація має й зворотний бік – вразливість до кібератак. Банківський сектор України вже не раз ставав ціллю кіберзагроз (наприклад, вірус Petya у 2017 сильно вдарив по банках). Тому паралельно з впровадженням нових IT-рішень потрібно зміцнювати кібербезпеку: сучасні системи захисту периметру, моніторинг аномалій трафіку, резервні центри обробки даних на випадок збою, плани безперервності бізнесу. Важливою інновацією може стати використання технології блокчейн для підвищення надійності деяких процесів (наприклад, реєстрів застав чи кредитних історій) –

розподілений реєстр ускладнить несанкціоноване втручання чи підробку даних. Деякі країни експериментують з цим у державних реєстрах, Україна теж була новатором у використанні блокчейну в державних аукціонах, тож можна екстраполювати це на фінансову сферу.

На основі проведеного аналізу можна сформулювати конкретні практичні рекомендації, реалізація яких сприятиме поживленню банківського кредитування підприємств в Україні. Ці рекомендації адресовані як самим комерційним банкам, так і регуляторним та урядовим інституціям, від дій яких залежить загальне середовище кредитування. Важливо, що багато з цих кроків підтверджені успішним досвідом інших країн та міжнародними експертними оцінками. Банкам варто встановити внутрішні орієнтири щодо збільшення частки пріоритетних секторів у своєму кредитному портфелі. Наприклад, ціль – довести частку кредитів МСП до певного рівня (наразі в системі ця частка зростає і досягла 60% у гривневому бізнес-кредитуванні, можна прагнути й більшого), потребуватиме активного виходу на ринок МСП: спрощення процедур, маркетингових кампаній, розвитку партнерських програм з асоціаціями підприємців тощо.

Рекомендується створити в банках спеціалізовані підрозділи/команди за галузевим принципом (агробізнес, промисловість, ІТ, енергоефективність тощо) для глибшого розуміння потреб клієнтів і ризиків галузей. Відповідно, наймати галузевих аналітиків, проводити навчання кредитних менеджерів з фокусом на конкретні сектори.

Якщо банк сам не має достатньо ресурсів розробити певні технології (скажімо, онлайн-платформу для мікrokредитування чи скорингову модель на базі альтернативних даних), варто співпрацювати з фінтехом. Через API відкритого банкінгу банки зможуть підключати сторонні сервіси до своїх систем, дасть змогу, наприклад, оцінювати кредитоспроможність клієнта на основі його транзакцій з інших банків або навіть аналізувати витрати за рахунками мобільних операторів, дані з онлайн-торгівлі тощо – подібні практики є у fintech-

платформ за кордоном. Банки можуть також купувати успішні стартапи або замовляти в них розробку “під ключ”.

Міжнародні фінансові установи (ЄБРР, МФК, ЄІБ, KfW та ін.) пропонують українським банкам кредитні лінії та гарантійні програми для подальшого on-lending підприємствам. Банкам слід максимально долучатися до таких програм. Наприклад, ЄБРР фінансує проекти енергоефективності, агрокредити; МФК укладає угоди про розподіл ризиків за кредитами для пріоритетних галузей (як було з Bank Alliance у 2022 р. для агросектору). Участь у цих програмах не лише приносить дешевший ресурс чи зменшує ризик, а й підвищує репутацію банку та компетенції (МФО часто надають консультації, тренінги персоналу в рамках співпраці).

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що банківське кредитування відіграє важливу роль у формуванні фінансових ресурсів підприємств, особливо в умовах нестабільності, спричиненої війною, економічними шоками та структурною трансформацією економіки України. На підставі теоретичного аналізу визначено базові принципи кредитування: строковість, повернення, платність, забезпеченість та цільове використання коштів, які є фундаментальними для ефективності кредитного процесу.

Аналіз стану банківського кредитування підприємств України у 2020–2024 роках продемонстрував суттєві трансформації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Пандемія COVID-19 спричинила початковий спад кредитування, проте у 2021 році спостерігалось поступове відновлення. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало причиною різкого зростання ризиків, концентрації непрацюючих кредитів у державних банках і сповільнення інвестиційного кредитування. Водночас адаптація банків до нових умов супроводжувалася зростанням частки короткострокових і гривневих позик та збільшенням ролі державних банків, які забезпечили понад половину всього кредитування реального сектору. Важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу стала державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка посилила конкурентоздатність підприємств та стабілізувала кредитний ринок.

У рамках визначення основних проблем та недоліків кредитування підприємств було встановлено, що високий рівень непрацюючих кредитів (понад 40%), дорожня кредитних ресурсів, недостатня гнучкість кредитних продуктів і високі вимоги до застави залишаються перепонами для розвитку корпоративного кредитування. Особливо гостро це відчувається у малих і середніх підприємствах, де фінансові ризики суттєво вищі, а ресурсів для забезпечення кредитів значно менше.

Вивчення міжнародного досвіду та перспективних напрямів удосконалення банківського кредитування дозволило окреслити механізми, що можуть бути застосовані в Україні. Практичні рекомендації включають впровадження цифрових технологій у кредитний процес, зокрема автоматизацію скорингових систем, використання Big Data, інтеграцію банківських інформаційних систем із державними реєстрами, дозволить суттєво скоротити строки розгляду кредитних заявок, підвищити прозорість прийняття рішень та зменшити ризики кредитування.

Розробка клієнтоорієнтованих кредитних продуктів з урахуванням галузевої специфіки дозволить значно розширити коло підприємств, що мають доступ до фінансування. Запровадження гнучких умов кредитування, адаптованих до потреб аграрного, промислового, торговельного секторів та інноваційних стартапів, сприятиме кращій адаптації бізнесу до складних економічних умов.

Особливої уваги заслуговує вдосконалення механізмів управління кредитними ризиками у воєнних умовах, що включає активне використання державних гарантій, регулярне проведення стрес-тестів та впровадження механізмів валютного хеджування. Реалізація таких заходів дозволить знизити рівень непрацюючих кредитів та стимулюватиме банки до активнішого кредитування навіть в умовах підвищеної невизначеності.

Важливим напрямком удосконалення системи кредитування є також інтеграція інноваційних фінансових інструментів, таких як лізинг, факторинг, краудфандинг, синдиковане кредитування та проектне фінансування. Ці інструменти здатні суттєво зменшити ризики банків, розширити доступ підприємств до фінансування та сприяти реалізації масштабних інвестиційних проектів, необхідних для післявоєнної відбудови країни.

Прогнозні розрахунки економічного ефекту реалізації запропонованих заходів демонструють потенціал зростання банківського кредитування підприємств на рівні 25–30% щорічно, що може додати кілька відсотків до

зростання ВВП країни. Крім того, очікується зниження середніх процентних ставок до прийняттого рівня (10–12%), що підвищить доступність кредитів для широкого кола бізнесу.

Оцінка соціально-економічних наслідків показала, що підвищення доступності кредитів сприятиме зростанню економічної активності, зайнятості та доходів населення, зміцненню середнього класу та вирівнюванню регіональних диспропорцій, матиме довгостроковий позитивний ефект на стабільність та економічний розвиток країни.

З погляду інформаційно-технологічного забезпечення кредитного процесу визначено необхідність цифрової трансформації оцінки кредитоспроможності позичальників із використанням штучного інтелекту, автоматизації моніторингу використання коштів та інтеграції цих процесів у єдину інформаційну систему. Такий підхід дозволить суттєво підвищити якість управління кредитами, зменшити витрати на операційні процеси та підвищити загальну ефективність банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Bank for Reconstruction and Development. Projects Summary Document List EBRD. 2022. URL: <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?filterCountry=Ukraine> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Андрушак Є. М., Герасименко А. В. Особливості кредитування промислових підприємств державними банками України // Сталий розвиток економіки. 2024. № 1 (48). С. 56–64. DOI: 10.32782/2308-1988/2024-48-7.
3. Асоціація українських банків. Кредитування українських підприємств під час війни: виклики та можливості. URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpriyemstiv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti> (дата звернення: 30.03.2025).
4. Білоченко А. М. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни // Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-48-3.
5. Богріновцева Л. М., Заїчко І. В., Федина В. В. Управління кредитними ризиками банків на фінансовому ринку: теоретичний аспект. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. №2(11). С. 283-289. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/373/360>
6. Богріновцева Л. М., Заїчко І. В. Інновації в інституційному забезпеченні розвитку кредитного ринку України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2023. №10(78). URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9227>
7. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. [Електронний ресурс]. – URL: https://pidru4niki.com/1584072015608/bankivska_sprava/bankivski_operatsiyi.
8. Ведернікова С. В. Удосконалення кредитних відносин між банками та підприємствами // Економіка та держава. 2018. № 2. С. 75–78.

9. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / за ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. Київ : Атіка, 2016. 355 с.
10. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання // *Modern Economics*. 2020. № 23(2021). С. 37–43.
11. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні // *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>.
12. Герасименко А. В. Банківське кредитування підприємств : економічна сутність та принципи реалізації // *Вісник університету банківської справи*. 2021. № 2(41). С. 40–48.
13. Гладких Д. М. Пріоритети активізації банківського кредитування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/bankivske-kredytuvannya1_0.pdf.
14. Данилишин Б. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік // *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523> (дата звернення: 01.04.2025).
15. Заїчко І. В. Особливості та основні напрямки грошово-кредитної політики України в умовах воєнного стану. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2023. №4. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/95>
16. Закон України «Про Національний банк України». № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
17. Карпіщенко М. Ю., Семесенко О. В. Роль банківського кредитування у формуванні фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс]. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14059793.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).
18. Коваленко В. В., Радова Н. В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього

підприємництва в Україні // Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22. DOI: 10.32782/2524-0072/2020-22-3.

19. Лепушинський В. 200 мільярдів у депозитних сертифікатах НБУ: чи можна використати «зайві» гроші банків // Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/11/689073> (дата звернення: 01.04.2025).

20. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Уряд пролонгував пільгові кредити для аграріїв на пів року. 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/news/uryad-prolonguvav-pilgovi-krediti-dlya-agrariyiv-na-piv-roku> (дата звернення: 01.04.2025).

21. Міністерство фінансів України. За програмою «Доступна іпотека 7%» підписано 1723 кредитних договори на 1,472 млрд грн. 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_programoiu_dostupna_ipoteka_7_pidpisano_1723_kreditnikh_dogovori_na_1472_mlrd_grn-3314 (дата звернення: 01.04.2025).

22. Міністерство фінансів України. Оголошення та результати аукціонів. 2022. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniiv> (дата звернення: 01.04.2025).

23. Мульська О., Руцишин Н. Удосконалення механізму банківського кредитування у контексті регулювання фінансово-економічних дисбалансів в Україні // Світ фінансів. 2020. Вип. 4 (65). С. 168–182. DOI: 10.35774/sf2020.04.168.

24. Наглядова статистика НБУ. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.04.2025).

25. Національний банк України. Banking Sector Review, листопад 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-11.pdf (дата звернення: 30.03.2025).

26. Національний банк України. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для

збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni> (дата звернення: 01.04.2025).

27. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.04.2025).

28. Нікіфоров П. О., Ткач А. В. Банківське кредитування підприємств в Україні: сучасні тенденції та шляхи вдосконалення // Finance and credit: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (Copenhagen, Denmark, March 26–28, 2023). С. 118–121.

29. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.07.2024).

30. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 20.07.2024).

31. Подик С. О. Оцінка кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору України // Підприємництво та інновації. 2024. Вип. 31. С. 25–30. DOI: 10.32782/2415-3583/31.4.

32. Реверчук С., Творидло О. Роль та функції малого і середнього кредитування у формуванні соціально-цифрової економіки // Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. № 62. С. 111–123. DOI: 10.30970/ves.2022.62.0.6209.

33. Рябошлик В. Гроші в тумбочці: що не так із депозитними сертифікатами НБУ. 2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20250163-groshi-v-tumbochci-shcho-ne-tak-iz-depozitnimi-sertifikatami-nbu> (дата звернення: 01.04.2025).

34. Свириденко Ю. Доступна іпотека: як програма допоможе вирішити «квартирне питання» // Економічна правда. 2022. URL:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/16/690445> (дата звернення: 01.04.2025).

35. Свириденко Ю. Доступна іпотека: як програма допоможе вирішити «квартирне питання» // Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/16/690445> (дата звернення: 01.04.2025).

36. Статистика фінансового сектору. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.04.2025).

37. Стрельников О. Оплата зберігається. Як українські ІТ-компанії підтримують мобілізованих співробітників // DOU. 2022. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/payments-for-employees-in-the-military> (дата звернення: 01.04.2025).

38. Стрельников О. Оплата зберігається. Як українські ІТ-компанії підтримують мобілізованих співробітників // DOU. 2022. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/payments-for-employees-in-the-military> (дата звернення: 01.04.2025).

39. Цимбалюк Ю. А., Власюк С. А., Полищвайко С. С., Драчук О. В., Заярна К. О. Особливості кредитування аграрного сектору України в умовах воєнного стану // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2024. Вип. 104/2. С. 53–61. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-53-61.

40. Шаповал Ю. Банк розвитку як інститут довгострокового фінансування національної економіки України // Економічний вісник Національного гірничого університету. 2014. № 2. С. 28–36.

41. Шаповал Ю. Фінансова глибина економіки України: секторальний розріз // Економіка України. 2022. № 12. С. 51–68. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.051>.